

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Odpovědnost dětí za protiprávní činy

Opatření ukládaná nezletilým Okresním soudem v Pardubicích

Jitka Čepková

Diplomová práce

2011

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jitka ČEPKOVÁ**
Osobní číslo: **H09744**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Děti a jejich odpovědnost za protiprávní činy**
Zadávatel katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování:

Analýza dokumentů Okresního soudu v Pardubicích: návrhy na uložení opatření, znalecké posudky, sdělení výchovných, diagnostických ústavů, dětských domovů, zprávy o průběhu dohledu probační a mediační služby. Vypracování kazuistik. Kompilace odborných zdrojů na téma děti, riziková mládež, výchova v rodině, rodinné prostředí, protiprávní činy dětí, výkon soudnictví ve věcech mládeže. - Vymezení základních pojmů - Rodinné prostředí - Protiprávní činy a ukládaná opatření - Výkon soudnictví ve věcech mládeže - Význam a důsledky ukládaných opatření - Hodnoty a priority dnešních dětí

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Gavora, P., Úvod do pedagogického výzkumu, Brno: Paido 2000, ISBN 80-85931-79-6 Chmelař, T. (ed), Děti potřebují rodinu, Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008, ISBN 978-80-254-2683-8 Matoušek, O., Práce s rizikovou mládeží, Praha, Portál 1996, ISBN 80-85282-83-6 Možný, I., Rodina a společnost, Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2008, ISBN 978-80-86429-87-8 Palouš, R., Paradoxy výchovy, Praha: Karolinum 2009, ISBN 978-80-246-1650-6 Rogge, J.U., Děti potřebují hranice, Praha: Portál 2009, ISBN 80-7178-418-4 Vágnerová, M., Poradenská psychologická diagnostika dětí a mládeže, Praha: Karolinum 2009, ISBN 978-80-246-1538-7 Van der Linden, F. Adolescent lifeworld. Sweets and Zeitlinger 1991, Amsterdam Pitts, J., The politics of juvenile crime. Sage 1988, London Zákon o soudnictví o věcech mládeže č. 218/2003 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Mgr. Irena Moravcová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

SOUHRN

Tato práce se zabývá trestnou činností dětí, tj. z trestně právního hlediska, osob mladších 15ti let. Analyzuje opatření ukládaná nezletilým Okresním soudem v Pardubicích v letech 2004 až 2010.

Podrobněji práce charakterizuje druhy uložených opatření, rodinné prostředí dětí a činy jinak trestné v období 2008 až 2010.

KLÍČOVÁ SLOVA

děti; ukládaná opatření; rodinné prostředí; trestné činy

TITLE

The Children and their Responsibility for unlawful acts

ABSTRACT

The thesis deals with crimes of children, it means from the legal point of view, persons younger than 15 years old. It analyses the measures laid down to minors by District Court in Pardubice in period of years 2004 to 2010.

The thesis in more details characterizes the types of imposed measures, family background of children and other illegal acts in period of years 2008 to 2010.

KEYWORDS

children; imposed measures; family background; unlawful acts

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 31. března 2011

Jitka Čepková

Děkuji panu profesoru Rýdlovi za cenné rady a podnětné připomínky. Svému zaměstnavateli děkuji za maximální vstřícnost při poskytnutí podkladů pro tuto práci.

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	8
2. Vymezení základních pojmů	9
2.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	9
2.2 Mládež, děti a mladiství	10
2.3 Manželství a rodina	11
2.4 Rodiče, děti a práva a povinnosti	113
2.5 Rodičovské styly	14
2.6 Odpovědnost	15
2.7 Rozvod a porozvodová situace	16
3. Opatření ukládaná nezletilým	19
3.1 Výchovná povinnost	20
3.2 Výchovná omezení	20
3.3 Napomenutí s výstrahou	20
3.4 Zařazení do vhodného programu	21
3.5 Dohled probačního úředníka	21
3.6 Ochranná výchova	22
4. EMPIRICKÁ ČÁST	23
4.1 Metodologie	23
4.2 Analytické kategorie	24
4.3 Výzkumné předpoklady	24
4.4 Výzkumná zjištění	24
4.4.1 Uložená opatření	24
4.4.2 Činy jinak trestné	26
4.4.3 Rodinné prostředí	33
4.4.4 Pohlaví nezletilých	344
4.4.5 Věk nezletilých	355
5. Kazuistiky	366
6. Případové ilustrace	46
7. Vyhodnocení výzkumu	66
7. 1 Výzkumné předpoklady	66
7. 2 Zjištěné skutečnosti	66
7. 3 Neočekávaná zjištění	67
8. ZÁVĚR	69
Seznam literatury	72
Přílohy	76

ÚVOD

1. TEORETICKÁ ČÁST

Kriminalita mládeže, zejména dětí, je jevem často diskutovaným mezi odbornou i laickou veřejností a je chápána jako jeden z nejpálčivějších problémů v naší společnosti. Naše společnost se neustále vyvíjí a mění. Ať již jde o úpadek tradičního modelu rodiny, vysokou rozvodovost či sníženou sňatečnost. Rodí se stále více dětí mimo manželství, vzrůstá počet těch, kteří spolu žijí a děti nemají, ani neplánují, do manželství lidé vstupují ve vyšším věku než v minulosti, narůstá počet domácností tvořených jen jednou osobou, děti mají snadný přístup k pornografii, dochází ke stále větší závislosti na moderních informačních technologiích. Všechna tato demografická i jiná hlediska vykreslují současný stav ve společnosti, který se mnohým může jevit jako neuspokojivý. Mládež má jiné hodnotové preference a životní priority. Potřeba individualismu, osobního štěstí a vlastní seberealizace jsou stále výraznější.

Tato práce rozebírá především opatření ukládaná opatrovnickým soudem nezletilým a dále rodinné prostředí, ze kterého pocházejí děti, které se dopustily činu jinak trestného. Dále se zabývá druhy činů jinak trestných, věkem a pohlavím nezletilých pachatelů.

Již řadu let pracuji u Okresního soudu v Pardubicích, proto jsem si pro realizaci empirické části diplomové práce zvolila agendu opatrovnického oddělení, kde se mj. řeší i trestná činnost nezletilých. Tato práce se zabývá dětmi, tedy z pohledu trestně právní odpovědnosti, osobami do dovršení patnácti let věku. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže říká, že dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Pokud se však dopustí činu jinak trestného, bude jeho čin řešen před soudem pro mládež a budou učiněna opatření potřebná k nápravě dítěte. A právě tato opatření jsou v této práci popsána. Nezletilý se stane „majitelem“ rozsudku jménem republiky a tato skutečnost je důrazným zásahem do jeho osobnostní integrity a poukazuje na skutečnost, že odpovědnost za své činy musí nést každý, i děti.

2. Vymezení základních pojmů

2.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Soud pro mládež, který řeší činy jinak trestné páchané nezletilými pachateli, nepředstavuje samostatnou speciální instituci. Takovéto delikty jsou řešeny v rámci místně příslušného soudu na opatrovnickém oddělení. Jedná se občanskoprávní oddělení, kde se též řeší například výchova a výživa nezletilých dětí, zvýšení či snížení výživného na vyživované dítě, osvojení, pěstounská péče a poručenství. U Okresního soudu v Pardubicích jsou agendou soudnictví ve věci nezletilých pověřeni dva specializovaní soudci.

Zákon č. 218/2003 Sb. řeší odpovědnost mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže. Upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, opatření ukládaná za tyto protiprávní činy a dále upravuje postup rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Smyslem zákona je uložit těm, kteří se dopustili protiprávního činu, takové opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávních činů zdrželi a našli si takové společenské uplatnění, které bude odpovídat jejich schopnostem a rozumovému vývoji. Podle svých sil a schopností by též měli přispět k odčinění újmy, která vznikla. Zároveň řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.

V zákoně samotném jsou vymezeny veškeré základní pojmy jako jsou děti, mládež, provinění, trestné činy, činy jinak trestné a výchovná, ochranná, trestní opatření a opatření ukládaná dětem mladším patnácti let.

2.2 Mládež, děti a mladiství

Mládež je pojem, který bývá ve společenských vědách přiřazován k různým věkovým kategoriím bez závislosti na právu. V právní praxi se ovšem **mládeží rozumí děti a mladiství**, pokud zákon nestanoví jinak.

Za **dítě** mladší patnácti let věku se považuje ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnácti let věku. V zákoně o rodině jsou za nezletilé považovány osoby do dovršení osmnácti let věku.

Zoubková uvádí, že v policejní praxi se používá nepřesný právní pojem **nezletilý** a současná praxe státního zastupitelství v souladu se zákonem o trestním soudnictví nad mládeží¹ užívá pojem **nedospělý** [Zoubková 2002: 12]. K tomu je třeba poznamenat, že pojem *nedospělý* státního zastupitelství, ani policie, ani justice v soudobé praxi nepoužívají. V současné praxi těchto institucí je užíváno výhradně termínu *nezletilý*.

Trestný čin spáchaný dítětem mladším patnácti let se nazývá **čin jinak trestný**.

Mladistvý je z trestněprávního pohledu ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok svého věku. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění**.

Existují ještě dva pojmy, které je třeba pro přehlednost definovat. Prvním je pojem **mladý dospělý**. Tohoto označení je užíváno pro věkovou kategorii osob od 18 let výše. Zoubková uvádí, že tato hranice je chápána nejednotně a je velmi volná. Mladým dospělým může být osoba do věku 21 let, 24 let, ale i 30 let [Zoubková 2002: 13].

Osoba blízká věku mladistvého je pojmem z trestněprávní oblasti. Jako věk blízký věku mladistvých chápeme období mezi 18. a 19. rokem života fyzické osoby. Spáchá-li osoba v tomto věku trestný čin, je soudem uplatněn institut polehčující okolnosti.

¹ Viz. **Příloha č. 1** – Zákon o trestním soudnictví nad mládeží - § 1 (č. 48/1931 Sb.)

2.3 Manželství a rodina

V současné době není mezi mladými lidmi manželství příliš preferováno. Roste počet nesezdaných soužití, do manželství už mladí lidé nespěchají ani po narození dítěte, rozvodovost je stále vysoká. Dochází i ke změně struktury rodiny, když vzrůstá počet rodin pouze s jedním dítětem, zvyšuje se též počet párů, které se rozhodnou děti vůbec nemít. Dále se rodiči stávají lidé ve vyšším věku, proto se i věk prarodičů stále zvyšuje. Velkým problémem současnosti jsou též zvýšené nároky na čas, který rodiče dětí tráví v práci a nevěnují pak potřebný prostor svým dětem. Navzdory těmto skutečnostem z mnoha výzkumů vyplývá, že institut manželství je mezi lidmi stále vysoce ceněn.

Zákon o rodině charakterizuje manželství jako trvalé společenství muže a ženy, vzniklé zákonem stanoveným způsobem, když jeho hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Význam spojení „trvalé společenství“ však způsob života dnešní společnost příliš nenaplnuje a jen v málo případech se dá toto soužití označit za dlouhodobé. Proto se jeví příhodnějším předpokládat, „že existuje společenský zájem na manželství jako na svazku co nejtrvalejším“ [Možný 2006: 208].

Manželství též můžeme považovat za instituci, jejímž prostřednictvím „získává každý z manželů na druhého partnera sexuální právo, přičemž toto právo často bývá výlučné“ [Hrušáková 2005: 115]. Účelem manželství není jen založení rodiny a výchova dětí, ale také „směna věcí a služeb mezi oběma partnery“ [tamtéž].

Pojem rodiny v zákoně definován není, už proto, že „rodina jako taková nemůže vystupovat v právních vztazích, nemůže nabývat majetek, dědit ani uzavírat smlouvy“ [Choděra 2002: 10]. Vymezení pojmu rodiny tedy z právního pohledu žádný zvláštní význam nemá. Nemá-li vymezení pojmu rodiny význam právní, Kuchařová postrádá definici rodiny coby objektu rodinné politiky. Připomíná, že kvůli obtížnosti definice rodiny se některé snahy soustředují spíše na definici „neproblémové“ nukleární rodiny, když větší pozornost je věnována analýze měnícího se rodinného a demografického chování než rodině jako takové [Kuchařová 2006: 233-234, uvozovky v originále].

Z hlediska fungování Plaňava rodinu charakterizuje „jako strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí“ [Plaňava 2000: 73, kurziva v originále].

Velmi výstižně hovoří o rodině z hlediska její struktury Padrnos, když říká, že o rodině můžeme hovořit pouze tehdy, když se „muži a ženy, kteří spolu žijí, narodí dítě“ [Padrnos 2005: 11]. Dále definuje, kdo všechno rodinu automaticky netvoří a za takové označuje lidi, kteří spolu pouze žijí v jednom bytě či takové, kteří spolu vedou společnou domácnost. Nejsou to ani „bezdětné páry žijící spolu ve volném svazku anebo páry žijící spolu mimo své anebo svá manželství. Rodinu tak netvoří ani páry homosexuální. Tato skutečnost však neznamena, že rodinným životem nemohou spolu žít nesezdané páry, kde si jeden nebo oba partneři do tohoto soužití přivedou své biologické děti“ [tamtéž]. V tomto případě se však podle Padrnose „nejedná o rodinu v pravém slova smyslu, ale o společenství či chceme-li, o sociální skupinu, kterou můžeme spíše nazvat pseudorodinou, a to i přesto, že zejména v pedagogické a sociální praxi se ve vztahu k dítěti stále více používá spojení ‚nová rodina‘ [Padrnos 2005: 11, uvozovky v originále].

Stašová uvádí, že současnou rodinu „je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby [Kraus, Stašová et al. 2001: 78]. Pro současné společenství je typický vysoký podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství, zvyšuje se počet rodin pouze s jedním dítětem, mnoho párů se rozhodne nemít děti vůbec a rodiči se stávají lidé vyššího věku (kolem 30ti let) a rovněž tak prarodiči se stávají lidé až později. V dobách minulých nebylo výjimečné, když devatenáctiletá dívka učinila svou matku babičkou v jejích 38 letech. Dnešní babičky a dědečkové jsou přibližně o dvacet let starší.

Mezi tři základní funkce rodiny patří biologicko-reprodukční funkce, sociálně-ekonomická a socializačně výchovná funkce. Všechny funkce jsou důležité, za tu nejdůležitější však lze považovat socializačně výchovnou funkci. Rodinu tedy chápeme jako významného výchovného a socializačního činitele. V socializačním procesu je nejdůležitější kvalitní příprava dětí na vstup do života. Kraus uvádí, že „přítomnost obou vzájemně komplementárních rodičovských rolí je pro děti v rodině

nenahraditelná. Otec tím, že většinou pracuje a tráví doma méně času než matka, se pro děti stává představitelem vnějšího světa a vyšších nároků a požadavků, které v tomto světě na dítě čekají“ [Kraus 2001: 107].

2.4 Rodiče, děti a práva a povinnosti

Výchova nezletilých dětí je záležitostí jejich rodičů a právo upravuje vztahy mezi rodiči a dětmi velmi rozsáhle. Zejména jsou regulována práva a povinnosti rodičů. Jedná se zejména o institut tzv. **rodičovské zodpovědnosti**. Jde o souhrn zcela konkrétních práv a povinností při péči o nezletilé dítě, který zahrnuje péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, mravní a rozumový vývoj. Týká se též zastupování a správy jmění nezletilého dítěte. Aby rodiči náležela rodičovská zodpovědnost, musí být tento zletilý a nesmí být omezen či zbaven způsobilosti k právním úkonům. Rodičovská zodpovědnost se týká obou rodičů a nezáleží na tom, zda jsou manželé, rozvedení manželé, druh a družka. Nezáleží ani na tom, zda žijí odděleně, či spolu ani nikdy nežili. Rodičovské zodpovědnosti může rodiče zbavit pouze soud. Rodičovská zodpovědnost trvá od okamžiku, kdy bylo dítě zplozeno, až do jeho plnoletosti. Pokud však dívka (například šestnáctiletá) porodí potomka, neznamená to, že by automaticky získala rodičovskou zodpovědnost. Jestliže tato dívka nenabude zletilosti uzavřením sňatku a zůstane svobodnou matkou, může jí soud rodičovskou zodpovědnost přiznat. Existuje též institut tzv. částečné rodičovské zodpovědnosti,² který představuje bezvýhradní práva a povinnosti nezletilého rodiče ve vztahu k péči o potomka, avšak pro jiné úkony (např. při zastupování a správě jmění nezletilého) musí být ustanoven poručník.

Děti mají svá práva ošetřena zejména v **Úmluvě o právech dítěte**³ a v zákoně o rodině. Mezi tato práva patří zejména právo na přežití (právo na život a příznivý zdravotní stav), právo na rozvoj ve smyslu práva na rodinnou výchovu, na vzdělání a právo na přístup k informacím. Mezi další práva patří práva ochranná jako právo na ochranu proti zneužívání, zanedbávání, týrání, proti obchodování. Mezi důležitá práva se řadí též participační práva, která spočívají v právu dítěte vytvořit si

² Viz. Kazuistika č. 1 - Jarka

³ Viz **Příloha č. 2**

vlastní názor, vyjadřovat se ke všem rozhodnutím učiněným rodiči a týkajícím se osoby dítěte, jakožto práva být slyšen v každém řízení, které se dítěte týká. Mezi takováto řízení patří například rozvod rodičů či v řízení o osvojení.

Děti však mají i povinnosti. Mají především povinnost ctít a respektovat své rodiče. Jestliže děti žijí ve společné domácnosti se svými rodiči, jsou povinny rodičům podle svých schopností pomáhat [Králičková 2002: 90].

2.5 Rodičovské styly

Co se týká stylů rodičovské péče, odkazuje Fontana na modely, které rozpracovali Maccobyová a Martin (1983)⁴ ve vztahu k odpovídajícím způsobům chování dítěte.

Prvním rodičovským stylem je **autoritativní styl**, při kterém rodiče vyžadují od svých dětí, aby se chovali rozumně a společensky na úrovni, která odpovídá jejich věku a schopnostem. Tento rodičovský styl je typický vřelostí rodičů, ti to se vyptávají na názory a pocity dětí a svá rodičovská rozhodnutí dětem zdůvodňují. Dítě v takovéto rodině se chová nezávisle, umí se prosadit, je vůči vrstevníkům kamarádké, usiluje o ty nejlepší výkony, je spokojené a s rodiči spolupracuje.

Další je tzv. **autoritářský styl**. V takovéto rodině je prosazována moc a ovládnutí bez vřelosti a bez oboustranné komunikace. Stanovují se absolutní nároky a je vyžadována poslušnost.

Dítě musí mít úctu k autoritě a tradici. Takové dítě pak mívá sklony k sociální izolaci a postrádá spontaneitu. Dívky jsou závislé a není u nich patrná snaha o dobrý výkon. U chlapců je typický sklon k agresivitě, která je namířena vůči vrstevníkům.

⁴ Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. In P. H. Mussen & E. M. Hetherington, *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development (4th ed.)*. New York: Wiley.

Shovívavý styl od dětí žádá málo. Tento styl je přijímající, reagující a orientovaný na děti.

Takovéto děti mají převládající pozitivní citové ladění. Jsou však nezralé, neovládají své impulsy. Společenská odpovědnost u těchto dětí postrádá přiměřenost. U těchto dětí jsou patrné sklony k agresivitě.

Zanedbávající rodičovský styl je typický neúčastí na životě dětí. Takový rodič se nezajímá o to, co jeho dítě dělá. V tomto stylu se zanedbává oboustranná komunikace. Rodič si jen málo všímá názorů a citů dítěte. Děti, které jsou takto zanedbávány, mívají sklony k náladovosti a nedokáží se dostatečně soustředit. Bývají rozmařilé, své city a impulsy neovládají. O školní výuku nejeví zájem, proto často chodí za školu a též mívají sklon k požívání drog [Fontana 2003: 24].

V kazuistice č. 1 (Jarka) je popsána situace, kdy dívka byla svou matkou zanedbávána, nedostávala řádně najíst a neměla čisté oblečení, často bývala sama doma, přesto však dívka vůči matce vykazovala silnou citovou vazbu a nedala na ni dopustit. Jak vysvětluje Fontana, "dítě, v němž rodiče vyvolávají nervozitu a úzkost, se k nim může silně připoutat, neboť pro ně představují jedinou jistotu v jinak nejistém světě" [Fontana 2003: 22].

Většina dětí, které stanuly před soudem, měla blízko k pubertálnímu věku. V tomto období je pro ně charakteristická změna myšlení, která spočívá ve schopnosti "uvažovat i o jiných variantách čehokoliv, než jsou ty reálně existující." U těchto jedinců dochází ke zvýšení kritičnosti k existujícím požadavkům a normám. Do popředí vystupuje potřeba projevení vlastního názoru a typickým je pubertální negativismus a drzost. V tomto období je podstatné osamostatňování od rodinné i školní autority [Vágnerová 2001: 62].

2.6 Odpovědnost

Co se odpovědnosti týče, můžeme ji mít ke svým dětem, rodině, společnosti, vlasti či dokonce k lidstvu samému. Proto, aby bylo správně pochopeno, co vlastně odpovědnost znamená, navrhuje Matějček položit si nejprve otázku, co rozumíme

pod pojmem neodpovědnost. Neodpovědnost je spojena s pojmy jako sobectví, které představuje prosazování se na úkor druhých, lajdáctví coby zanedbávanou povinnost, bezohlednost jako neúctu k potřebám ostatních, lenost a neukázněnost, kdy si každý dělá jen to, co sám chce [Matějček 2007: 99].

Z pohledu psychologického⁵ je odpovědnost vlastnost osobnosti, která se projevuje pohotovým jednáním podle požadavků a norem, které mají charakter povinnosti. Úzce souvisí se soustavu přesvědčení a hodnot jedince a nevztahuje se pouze na jednotlivosti, vztahuje se na celé chování jako takové.

Dá se říci, že odpovědnost tedy představuje zvýšený ohled k ostatním. Děti je důležité k odpovědnosti vychovávat tak, aby získali pocit vlastního vnitřního uspokojení. Matějček říká: „*Vychováváme, jsme-li sami odpovědni*“ [tamtéž, uvozovky a kurziva v originále: 104].

V této práci je odpovědnost řešena z pohledu trestně právního. Je zřejmé, že v případech dětí, které stanuly před soudem, došlo k narušení chápání konkrétních požadavků a norem a žebříček hodnot se na jistou dobu posunul ne zcela správným směrem. Takové děti nemívají vždy potřebně vyvinuté sociální citění a mnohdy nejsou schopny se chovat tak, jak se od nich požaduje.

2.7 Rozvod a porozvodová situace

Rozvod je tvrdým zásahem do života dospělých, avšak děti bývají zasaženy mnohem citelněji. Soud sice manželství nerozvede, pokud by to bylo v rozporu se zájmy nezletilých dětí, ale navzdory vysoké rozvodovosti narůstá též počet rodičů, kteří jsou schopni se rozumně domluvit o výchově a výživě svých dětí. Pochopitelně právní řád dohodu rodičů preferuje. Při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče, musí soud vždy hodnotit a zkoumat, kdo dosud o dítě řádně pečoval a jak bylo postaráno o mravní, citovou a rozumovou stránku jeho výchovy. Je pravdou, že stále výrazně přetrvává praxe, kdy jsou děti svěřovány spíše matkám. Salač uvádí, že v případě nezletilých dětí nízkého věku lze takovouto situaci do jisté míry pochopit,

⁵ P., Hartl, (2004), Stručný psychologický slovník, s. 164

už ne však u dětí, jejichž věk se blíží věku zletilosti [Plecitý, Salač 2001: 48]. Ve statistikách skutečně dominují případy, kdy děti byly svěřeny matkám. Choděra k tomu však říká, že: „v současné době se tato praxe pomalu začíná měnit. Psychologické výzkumy ukazují, že jsou to často otcové, kteří jsou schopni péči o dítě zabezpečit lépe“ [Choděra 2002: 98]. V případě dětí, jejichž věk se blíží věku zletilosti, soud přihlíží i k jejich názoru a některé děti si často samy přejí být svěřeny do péče otce. „Do výchovy otců se však svěřují zpravidla děti vyššího věku, kdy soud přihlíží k citové orientaci a zázemí dítěte, neboť v tomto věku již bezprostřední péče matky není tak výrazně potřebná“ [tamtéž]. V současnosti ovšem není výjimečná situace, kdy si rodiče dvou dětí vezmou po rozvodu do výchovy každý jedno dítě a je tak učiněno po vzájemné dohodě všech zúčastněných.

Institut **společné výchovy** nebývá v praxi často využíván, přestože minimalizuje nepříznivý dopad rozvodu manželství. Společná výchova může bez větších problémů fungovat v situaci, kdy spolu rozvedení manželé nadále bydlí nebo jsou jejich bydliště poměrně blízko. Výživné v tomto případě není vyměřováno. Společná výchova nebývá využívána často proto, že někteří rodiče začnou dříve či později postrádat pevně stanovená pravidla týkající se jak výchovy tak zejména výživy a obrátí se na soud se žádostí o úřední rozhodnutí.

Střídavá výchova spočívá v tom, že po určitou dobu žije dítě vždy u jednoho z rodičů. Jestliže mezi bydlišti rodičů existuje větší vzdálenost, jedná se o problém spočívající v nemožnosti, aby dítě navštěvovalo stejnou školu. Tato úprava výchovy dítěte zdůrazňuje rovnoprávnost obou rodičů.

Obecně se dá říci, že ani společná ani střídavá péče nepředstavují z pohledu odborníků úplně nejlepší řešení, už s ohledem na skutečnost, že „dítě potřebuje mít pocit stabilního domova, místa, kam patří, kde má své hračky, kamarády atd.“ [Choděra 2002: 98].

Nemnoho věcí v životě však probíhá přesně tak, jak si je člověk naplánuje. Představy a ideály rozvedených rodičů se většinou setkají se zcela neodpovídající realitou, kdy se začínají objevovat stále nové a nečekané problémy. V této souvislosti

Matoušek popisuje Montalvovu typologii interpersonálního uspořádání v rodinách po rozvodu⁶ charakterizující **čtyři základní typy porozvodového soužití**.

Prvním typem je **systém s jedním kompasem**, kdy jeden z rodičů (obvykle matka) používá dítě jako kompas pomáhající jí v porozvodovém chaosu. Dítě je pro matku oporou, přesto tento vztah významně negativně ovlivňuje seznámení matky s jiným mužem.

Bezmocný rodič je typovým označením situace, kdy rodič (obvykle opět matka) na základě projevů své bezmoci přivolává zpět toho, kdo z rodiny odešel. Otec se snaží pomoci, avšak jeho výchovné zásahy se míjejí účinkem, čímž je zajištěna jeho pomoc i do budoucna. Často si matka udržuje iluzi vtahu k bývalému manželovi, když její role se dá označit za závislostní vztah.

Třetí typ nazvaný **nerovný závod** je charakteristický přidělením dětí do péče otce, když matka má styk s dětmi soudem omezen či odepřen. Situace je příznačná nejistotou, nervozitou a neventilovaným napětím ze strany matky i dítěte, které situaci zcela nechápe, avšak instinktivně se snaží chovat tak, aby zbylá pouta mezi rodiči neporušilo.

Soutěž v bezmocnosti je posledním typem porozvodového soužití, který je typický tím, že dítě se zcela vymkne kontrole rodiny, neboť je oběma rodiči zanedbáváno. Jeden z rodičů zdánlivě projevuje zájem na zvládnutí celé situace, ovšem do faktické péče o dítě se nikterak nezapojí. Děti takovýchto rodičů mívají problémy se zákonem, avšak rodiče bývají k této skutečnosti apatičtí. Děti nabudou dojmu, že v případě, kdyby se chovaly odpovědně, zájem rodičů o ně bude ještě menší [Matoušek 2003: 136].

Vzhledem k tomu, že se v současné době rodí velké množství dětí mimo manželství, zákon řeší i tyto případy. V podstatě jsou vztahy rozešlých partnerů k dítěti řešeny stejným způsobem jako vztahy rodičů, kteří nežijí spolu.

⁶ B. Montalvo - americký sociolog zabývající se procesy v rodině.

3. Opatření ukládaná nezletilým

Hlava III zákona o soudnictví ve věcech mládeže ⁷ se týká řízení ve věcech **dětí mladších patnácti let.**

Dítě, které nedovršilo patnácti let věku, není trestně odpovědné. V případě, že se takovéto dítě dopustí činu jinak trestného, soud pro mládež vykoná opatření vedoucí k nápravě dítěte.

Mezi opatření,⁸ která může soud uložit dítěti, které spáchalo čin jinak trestný, patří tato:

- **výchovná povinnost,**
- **výchovná omezení,**
- **napomenutí s výstrahou,**
- **zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,⁹**
- **dohled probačního úředníka,¹⁰**
- **ochranná výchova.**

Je-li to potřebné a účelné, může soud uložit dítěti současně i více opatření. Soud pro mládež může též od uložení opatření upustit, pokud uzná, že dosažení účelu zákona bylo dosaženo projednáním činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem pro mládež.¹¹

⁷ Česká republika, Zákon ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (*zákon o soudnictví ve věcech mládeže*), č. 218/2003 Sb.

⁸ § 93 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sbírky

⁹ Viz. zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

¹⁰ Opatření nejčastěji navrhané Okresním státním zastupitelstvím v Pardubicích.

¹¹ Výzkumem bylo zjištěno, že soud pro mládež v Pardubicích využívá možnosti upuštění od uložení opatření ve více jak polovině případů.

Výsledek řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, které se dopustilo činu jinak trestného, může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen po právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno, a jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců.¹² Výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou soud pro mládež ukládá s přihlédnutím k věku dítěte.

3.1 Výchovná povinnost

Výchovná povinnost¹³ je opatřením, které nezletilému může například stanovit, aby usiloval o vyrovnání s poškozeným či se ve svém volném čase podrobil vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství či terapeutickému programu.

3.2 Výchovná omezení

Výchovným omezením¹⁴ může být nezletilému stanoveno omezení spočívající například v zákazu navštěvovat určité akce, nestýkat se s určitými osobami, nezdržovat se na určitém místě či neužívat návykové látky.

3.3 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou¹⁵ je v případě ukládání opatření nezletilým poměrně novou záležitostí. Napomenutí s výstrahou je možné ukládat od roku 2010, přičemž tuto změnu, resp. doplnění upravuje zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku.

¹² § 94/1 zákona č. 218/2003 Sb.

¹³ Uložení výchovné povinnosti je institutem, který v praxi není vůbec aplikován. U Okresního soudu v Pardubicích nebyla od roku 2004 uložena ani jedna výchovná povinnost a ani okresní státní zástupce toto opatření ve svém návrhu ani jednou nenavrhol.

¹⁴ Rovněž institut výchovného omezení není v praxi využíván. U Okresního soudu v Pardubicích nebylo od roku 2004 uloženo žádné výchovné omezení a ani okresní státní zástupce toto opatření ani v jednom případě nenavrhol.

¹⁵ Napomenutí s výstrahou bylo u Okresního soudu v Pardubicích v roce 2010 z celkového počtu 19 případů uloženo celkem v osmi případech.

V případě, že je nezletilému uloženo takovéto opatření, je poučen o konkrétních důsledcích, které by mu hrozily, kdyby páchal další činnost jinak trestnou. Dále si soud (nebo v přípravném řízení státní zástupce) může vyžádat stanovisko školy či výchovného zařízení a přenechat postižení nezletilého těmto institucím nebo zákonnému zástupci.

3.4 Zařazení do vhodného programu

Vhodným programem¹⁶ se rozumí zařazení nezletilého zejména do programu sociálního výcviku, psychologického poradenství či terapeutického programu. Vytvořením a realizací tohoto programu je v obvodu zdejšího okresního soudu pověřováno Středisko výchovné péče Pyramida v Rybitví. Nezletilí zpravidla toto zařízení navštěvují ambulantní formou.

3.5 Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka se rovněž ukládá s přihlédnutím k věku dítěte. Výkon dohledu nařídí soud středisku Probační a mediační služby, v jehož obvodu nezletilý bydlí. Tímto dohledem se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině. Je též sledován způsob výchovného působení rodičů na dítě, je kontrolováno dodržování uloženého probačního programu. Dítěti je zajištěna odborná pomoc, účelem které je zajištění vedení řádného života. Nezletilý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, musí ve spolupráci se zákonným zástupci s probačním úředníkem spolupracovat a dostavovat se k němu ve stanovených lhůtách. Probační úředník sám při výkonu dohledu pravidelně navštěvuje nezletilého v jeho bydlišti a ve škole. Součástí zpráv o chování nezletilého, které probační úředník zasílá soudu, mohou být i fotokopie vysvědčení, kterými se prokazuje zlepšení prospěchu i chování dítěte.

¹⁶ Uložení vhodného výchovného programu je u Okresního soudu v Pardubicích třetím nejčastějším opatřením ukládaným nezletilým, přesto v celkovém objemu ukládaných opatření představuje pouze 12 %.

3.6 Ochranná výchova

Co se ochranné výchovy týče, tuto soud uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let. Též může být uložena dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, jestliže to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného. Dále se ochranná výchova ukládá v případech, kdy je to nezbytné k zajištění řádné výchovy dítěte.

V případě, že je to považováno za vhodné a potřebné, může být nezletilému uloženo současně více opatření. Jak bylo uvedeno výše, soud pro mládež může od uložení opatření též upustit.¹⁷

Nedílnou kapitolu v řízení nezletilých představuje náhrada nákladů řízení. Funkci opatrovníka dítěte vykonává soudem ustanovený advokát¹⁸. Tomuto náleží odměna, náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas. Odměny i náhrady advokáta je povinen zaplatit stát. Obvykle soud rozhodne tak, že státu nebylo přiznáno právo na náhradu nákladů řízení za poskytnuté právní služby ustanoveného opatrovníka, neboť nelze spravedlivě žádat po účastnících, aby tyto náhrady hradili.

¹⁷ Okresní soud v Pardubicích v letech 2008-2010 ani v jednom případě nevyužil možnosti uložit současně více opatření. Institutu upuštění od potrestání bylo využito v letech 2004-2010 v 52 % projednávaných případů.

¹⁸ Domnívám se, že ustanovený advokát není ve věci řízení o uložení opatření nezletilému nezbytně nutným článkem. Ke skutku spáchanému nezletilým se v jednacím síni vyjadřují rodiče a dále orgán sociálně-právní ochrany mládeže a státní zástupce. Rodiče znají své dítě dobře, rovněž pracovníci oddělení péče jsou obeznámeni s dítětem včetně rodinného prostředí, ze kterého dítě pochází. V místě bydliště prováděli šetření, jsou seznámeni s rodinnými poměry, v mnohých případech vedou spis o rodině již od doby rozvodu rodičů. Ustanovený advokát se ke skutku téměř vždy vyjadřuje ve shodě se státním zástupcem i zástupci orgánu péče o dítě a nepřináší do věci nic nového. Jde o ekonomicky nákladnou situaci, kdy advokátovi je přiznána odměna ve výši cca 4 až 10 tisíc Kč a tyto náklady nese stát.

4. EMPIRICKÁ ČÁST

4.1 Metodologie

Empirická část se týká **statistické analýzy** soudních dokumentů u Okresního soudu v Pardubicích, která byla především zaměřena na opatření ukládaná nezletilým. Dále byl zkoumán druh trestné činnosti, rodinný stav rodičů dětí, věk nezletilých a v jaké míře páchají trestnou činnou chlapci oproti dívkám.

Podrobně byly studovány listinné materiály jako jsou návrhy na uložení opatření, znalecké posudky, zprávy základních a jiných škol, zprávy výchovných ústavů, diagnostických ústavů, dětských domovů, zprávy o průběhu dohledu probační a mediační služby, protokoly ze soudního jednání, usnesení a rozsudky. Na základě **obsahové analýzy** těchto dokumentů byly vypracovány kazuistiky a případové ilustrace.

Z hlediska rozboru způsobů ukončení návrhů podaných na uložení opatření nezletilým byly zkoumány všechny spisy Okresního soudu v Pardubicích od roku 2004¹⁹ do roku 2010, celkem tedy 237 návrhů na uložení opatření nezletilým.

Podrobněji byly zkoumány všechny spisy Okresního soudu v Pardubicích z let **2008 až 2010**. Jednalo se o spisy s návrhem na uložení opatření nezletilému v opatrovnické agendě. V roce 2008 bylo podáno celkem 44 návrhů, v roce 2009 to bylo 37 návrhů na uložení opatření nezletilým a v roce 2010 se jednalo o 19 návrhů. Detailněji bylo tedy celkem analýze podrobeno **100 soudních spisů**.

V případě tří vypracovaných kazuistik byla zvolena metoda **záměrného výběru**. Zcela záměrně byly vybrány spisy, ve kterých bylo nezletilému uloženo postupně třeba i několik opatření a instituce se zabývaly případem nezletilého opakovaně. Ve věci případových studií byla zvolena metoda **náhodného výběru** s přihlédnutím k aktuální dostupnosti spisového materiálu.

¹⁹ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabyt účinnosti dne **1. ledna 2004**, od doby účinnosti tohoto zákona byla analyzována veškerá spisová dokumentace.

4.2 Analytické kategorie

Mezi analytické kategorie, které byly ze spisové dokumentace zjišťovány, patřily tyto:

1. **uložená opatření,**
2. **druh činu jinak trestného,**
3. **rodinný stav rodičů nezletilého**
4. **pohlaví nezletilého,**
5. **věk nezletilého.**

4.3 Výzkumné předpoklady

Ve vztahu k analytickým kategoriím, které byly ze spisového materiálu zjišťovány, byly vysloveny tyto výzkumné předpoklady:

1. **Nejčastějším ukládaným opatřením je dohled probačního úředníka.**
2. **Mezi nejběžnější čin jinak trestný patří krádež.**
3. **Nezletilí převážně pocházejí z neúplných rodin.**
4. **Činnost jinak trestnou páchají v naprosté většině chlapci.**
5. **Nejvíce se nezletilí dopouštějí činů jinak trestných ve věku 14 let.**

4.4 Výzkumná zjištění

4.4.1 Uložená opatření

Výzkumem bylo zjištěno, že nejčastějším druhem uloženého opatření je **upuštění od potrestání nezletilého**. Jednalo se vcelku o překvapivé zjištění. Z celkových 237 případů došlo celkem ke 123 upuštění od potrestání, což představuje 52 %. Dohled probačního úředníka byl ustanoven ve 25 % (59 případů).

V případech, kdy soud od uložení opatření upustil, odůvodnil svoje rozhodnutí tím, že **samotné projednání věci před soudem je pro nezletilého**

dostatečným ponaučením a není třeba realizovat jiný druh opatření. Dotazem u pracovníků opatrovnického soudu bylo zjištěno, že téměř všichni nezletilí jsou při soudním projednávání poměrně nervózní, někteří se jen s velkými obtížemi vyjadřují ke skutku, kterého se dopustili, často odpovídají jednoslabičně. Jejich výslech před soudem probíhá odděleně, což znamená, že před začátkem výslechu rodiče opustí jednací síň, po uskutečnění výslechu nezletilého se do síně vrátí a soudce jim přečte obsah protokolace. Většina²⁰ z nezletilých je u soudu poprvé v životě, prvně vidí jednací síň, soudce a státního zástupce v talárech. Mnoho dospělých lidí se u soudu necítí dobře a byť třeba jen zákonná role svědka jim může působit psychické potíže. Jako reálná se tedy jeví možnost, že samotná účast před soudem je pro nezletilé, kteří se dopustili činu jinak trestného, dostatečnou zkušeností, kterou není třeba zažít opakovaně. V tomto případě se tedy považuje zkušenost nezletilého za tak zásadní styl poučení ve smyslu vyvarování se dalšího páchaní trestné činnosti, že sama o sobě je chápána jako dostatečné ponaučení. Dá se tedy říci, že samotná účast nezletilého při projednání věci před soudem působí jako preventivní opatření. Přesto takovéto působení orgánů činných v trestním řízení nemusí na každého nezletilého působit stejně odstrašujícím způsobem a někteří nezletilí se trestné činnosti dopouštějí opakovaně a někdy se závadové činnosti dopouštějí i za situace, kdy je jim nařízena ústavní výchova.

Situace, kdy více než v polovině případů bylo od upuštění potrestání upuštěno, se ovšem nedá jednoznačně interpretovat tak, že by se nezletilí dopouštěli ojedinělých excesů, účelu samotného bylo dosaženo jednáním před soudem a proto nebylo potrestání potřeba. V několika případech²¹ bylo od potrestání upuštěno proto, že nezletilý měl již z minulosti uloženou například ochrannou výchovu a uložení dalšího opatření by se jevílo jako duplicitní neúčinné řešení.

Ve 12 % případů bylo nezletilým uloženo zařazení do výchovného programu a ve 4,6 % případů byla nezletilým, jako nejtvrďší opatření, uložena ochranná

²⁰ Existuje možnost, že někteří z nich již byli u soudu slyšeni ve věci rozhodnutí o jejich výchově a výživě, (zejména výchově) když soud projednával návrh některého z jejich rodičů.

²¹ Viz Případová ilustrace č. 2 a č. 4.

výchova. Napomenutí s výstrahou ²² je novým institutem, který byl u Okresního soudu v Pardubicích využíván vzhledem ke změně zákona od roku 2010.

Tabulka č. 1
Způsoby ukončení návrhů na uložení opatření nezletilým
v letech 2004 – 2010 u Okresního soudu v Pardubicích

Způsoby ukončení	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Celkem
upuštění	14	16	17	22	22	24	8	123
dohled PÚ	5	9	14	9	13	7	2	59
zařazení do VP	4	6	0	8	3	6	1	28
ochranná výchova	0	0	3	2	6	0	0	11
zamítnuto	0	5	2	0	0	0	0	7
postoupeno	0	0	1	0	0	0	0	1
napomenutí s výstrahou	0	0	0	0	0	0	8	8
Celkem	23	36	37	41	44	37	19	237

4.4.2 Činy jinak trestné

V případě činů jinak trestných páchaných nezletilými byl naplněn předpoklad, že nejčastějším druhem majetkové kriminality je krádež. Toto zjištění ostatně koresponduje s dosavadními zveřejněnými výzkumy. V kriminalistických ročenkách jsou na předních místech uváděny krádeže věcí z aut, motorových vozidel a jízdních kol [Zoubková 2002: 25]. V případech řešených u Okresního soudu v Pardubicích šlo však převážně o krádeže cigaret a lihovin a finanční hotovosti (viz.specifikace níže).

²² Viz Tabulka č. 1, kdy bylo v roce 2010 uloženo napomenutí s výstrahou celkem v osmi případech.

Krádež

Ke krádežím dochází často ve spolupachatelství. Většinou se jedná o krádeže alkoholických nápojů, nealkoholických nápojů, cigaret, doutníků a cukrovinek z prodejen, kiosků, trafik. V jednom případě šlo o krádež hokejek z výlohy prodejny sportovních potřeb. Mnoho krádeží se týkalo odcizení finanční hotovosti, a to i vlastním rodičům. Rodiče nahlásí na policii krádež finanční hotovosti a je pak pro všechny velkým překvapením, když je zjištěno, že tuto odcizilo jejich vlastní dítě. V dalším případě se nezletilý dopustil krádeže alkoholu a cigaret společně se svou matkou. Skutečnost, že se trestné činnosti účastnila i matka nezletilého byla řešena v rámci trestního oddělení okresního soudu. Nezletilý ve své výpovědi uvedl, že jeho matka se krádeže přímo neúčastnila. Uvedl, že matka pouze hlídala, aby mohla varovat při příjezdu policie. Vznikla tak poměrně absurdní situace, kdy se ve věci krádeže, které se dopustil její syn, vyjadřovala jako matka nezletilého a současně jako spolupachatelka.

V jiném případě krádeže ve spolupachatelství došlo též k odcizení kovových roštů. Jiný nezletilý odcizil vyšší finanční hotovost v Eurech, tuto následně směnil za české koruny a použil pro vlastní potřebu.

Poškozování cizí věci

Do této kategorie patří zejména stříkání barvy ve spreji na fasády domů, různé zdi, obvodová zdiva a na protihlukové stěny. Nezletilí vytvářejí vulgární nápisy a různé ornamenty a znaky. Dva nezletilí uvedli, že je ke spáchání tohoto činu inspiroval film Gympl, který několikrát se zaujetím shlédli. V jednom případě šlo o rozbítí mramorové sochy na hřbitově. V dalším případě šlo o poškrábání laku osobního automobilu, propíchnutí pneumatik vozidla či o poškození okna u projíždějícího Pendolina kamenem vystřeleným z praku. V jiném případě nezletilci pomocí kamenů a ocelových trubek zničili kabinu bagru. Další nezletilí poškodili ulámaním, zohýbáním a rozdupáním vybavení dvou autobusových zastávek.

Porušování domovní svobody

Pod vlivem alkoholu se nezletilí domáhali vstupu do budovy dětského domova se školou, povalovali popelnice, na zaměstnance domova vykřikovali hrubé výrazy a rozbili několik skleněných výplní oken budovy. V jiném případě šlo

o vniknutí do nezajištěného bytu a odcizení finanční hotovosti. Často jde o vniknutí do chat, když není výjimečné, že zde nezletilí pachatelé několik dnů přespí a odcizí věci, které jsou zpeněžitelné. Porušování domovní svobody spočívalo ve vniknutí na volně přístupný pozemek rodinného domu bez svolení majitele.

Výtržnictví

Čin jinak trestný, a to výtržnictví, spočíval v tom, že po vyučování před budovou školy nezletilí spolupachatelé fyzicky napadli kopy a úderů jiného nezletilého, jehož zranění si následně vyžádala hospitalizaci v nemocnici.

Jiní nezletilí se pod značným vlivem alkoholu domáhali do vstupu do budovy dětského domova se školou, povalovali popelnice, na zaměstnance vykřikovali hrubé výrazy a rozbili několik skleněných výplní oken budovy.

Řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění ve spojení s neoprávněným užíváním cizí věci

Nezletilý si bez dovolení půjčil osobní automobil svých rodičů nebo známých a s tímto jezdil po komunikacích, kde byl kontrolován policií. V jiném případě auto či motocykl odcizil nezletilý neznámému člověku. V dalším případě si nezletilý bez vědomí majitele traktoru tento zapůjčil a vyjel s ním na pole. Majitel traktoru dříve v minulosti naučil nezletilého s tímto jezdit, neboť chlapec se chce stát zemědělcem.

Loupež

Loupež je jedním z nejvíce společensky nebezpečných trestných činů. K loupežím dochází často ve spolupachatelství. Po předchozí domluvě s dalším nezletilým pachatelem přepadli ženu tak, že upadla na zem, jeden nezletilý ji kopl do hlavy, druhý jí vytrhl kabelku s osobními věcmi.

Jiní spolupachatelé přistoupili k poškozenému a pod pohrůžkou fyzického násilí si vyžádali mobilní telefon. Další mladistvý pachatel požadoval po spolužákovi částku 5 Kč a v případě nevyhovění vyhrožoval zapálením, když přitom v ruce držel hořící zapalovač.

Pohlavní zneužívání

Po jiném nezletilém (mnohem mladším) požadoval orální a anální sex, o který se i pokusil.

Jiný nezletilý opakovaně obtěžoval spolužačky tak, že je osahával na intimních místech, napodoboval na nich kopulační pohyby, a to za použití násilí proti vůli poškozených.

V jiném případě se pohlavního zneužívání dopustil nezletilý pachatel na své vlastní sestře. Ve sklepních prostorách jí osahával rukou pod kalhotkami, zasunul jí do pochvy prsty a dále před ní v nezjištěném počtu případů masturboval.

Násilí proti skupině obyvatel

Nezletilý ohrožoval nožem jiného nezletilého tak, že přiložil otevřený nůž k jeho břichu se slovy „propíchám ti žíly“ a od jednání upustil až na výzvu poškozeného. Toto jednání vzbudilo u poškozeného nezletilého důvodnou obavu o svůj život a zdraví.

V jiném případě nezletilý před školou přiložil otevřený zavírací nůž svému spolužáku a spolužačce na břicho s tím, že jestli ho budou štvát, tak je bodne. V obou spoužácích svým činem vzbudil obavu o život a zdraví.

Vydírání

V případě činu jinak trestného, a to vydírání, se jednalo o napadení spolužačky ve spolupachatelství. Několik nezletilých omezovalo spolužačku v možnosti pohybu, každý ji držel za ruce a nohy, odstrkovali ostatní spolužačky, které se snažily poškozené pomoci. Nezletilý pachatel přitom osahával spolužačku na prsou a pňirození. I ti, kteří spolužačku drželi, byli odsouzeni na vydírání.

Ublížení na zdraví

Šlo zejména o napadení jiného nezletilého, většinou se jedná o údery do hlavy a často končí hospitalizací poškozeného v nemocnici z důvodu otřesu mozku či jiného poranění. V jednom případě šlo o napadení učitelky, když této chtěl nezletilý pachatel zabránit v zápisu do žákovské knížky. Následně musela být ruka pedagožce fixována sádrou dlahou. V dalším případě šlo o napadení spolužáka kvůli tomu, že

se bavil před školou s dívkou nezletilého pachatele, který poškozenému způsobil zranění na hlavě a zlomil mu ruku.

Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů

Nezletilý za úplatu prodával v prostorách školy konopí seté (marihuanu) a to opakovaně.

Jiný nezletilý obstarával sušenou drcenou rostlinu konopí setého, kterou donášel několikrát týdně na místo jednoho baru, kde ji poskytoval ve formě společného kouření dalším nezletilým osobám.

Maření výkonu úředního rozhodnutí

Tento ne zcela obvyklý čin jinak trestný spočíval v tom, že nezletilý se opakovaně dopouštěl útěků z dětského domova se školou, ačkoli měl uloženou ochrannou výchovu.

Omezování osobní svobody

Podstata tohoto činu jinak trestného spočívala v tom, že nezletilá dívka bránila v odchodu z bytu jiné dívce, která zde byla na návštěvě. Dveře bytu uzamkla s tím, že ji pustí, až umyje nádobí a uklidí po psovi, což poškozená odmítla a v bytě byla nucená setrvat 1 – 2 hodiny do příchodu matky nezletilé pachatelky. Při další návštěvě nezletilá opětovně bránila v odchodu domů poškozené, uzamkla dveře a po té, když po 15-ti minutách přišla matka, mohla poškozená domů odejít. Přesto nezletilá opětovně vlákala poškozenou nezletilou na další návštěvu, opětovně jí bránila v odchodu domů, zamkla vstupní dveře a po té ji společně s dalším nezletilým zavřeli na balkon, kde ji drželi po dobu asi 20-ti minut a pustili ji, až když poškozená zavolala z balkonu na svého známého.

Porušování autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi

Nezletilý nabízel a prodával prostřednictvím inzerátů zveřejněných na internetových stránkách počítačové hry na kompaktních discích a neoprávněně zhotovené kopie filmů.

Neoprávněné držení platební karty

Nezletilý našel na náměstí platební kartu, kterou si ponechal a následně se pokusil o neoprávněný výběr z bankomatu, což se mu nepodařilo, neboť karta byla bankomatem zadržena.

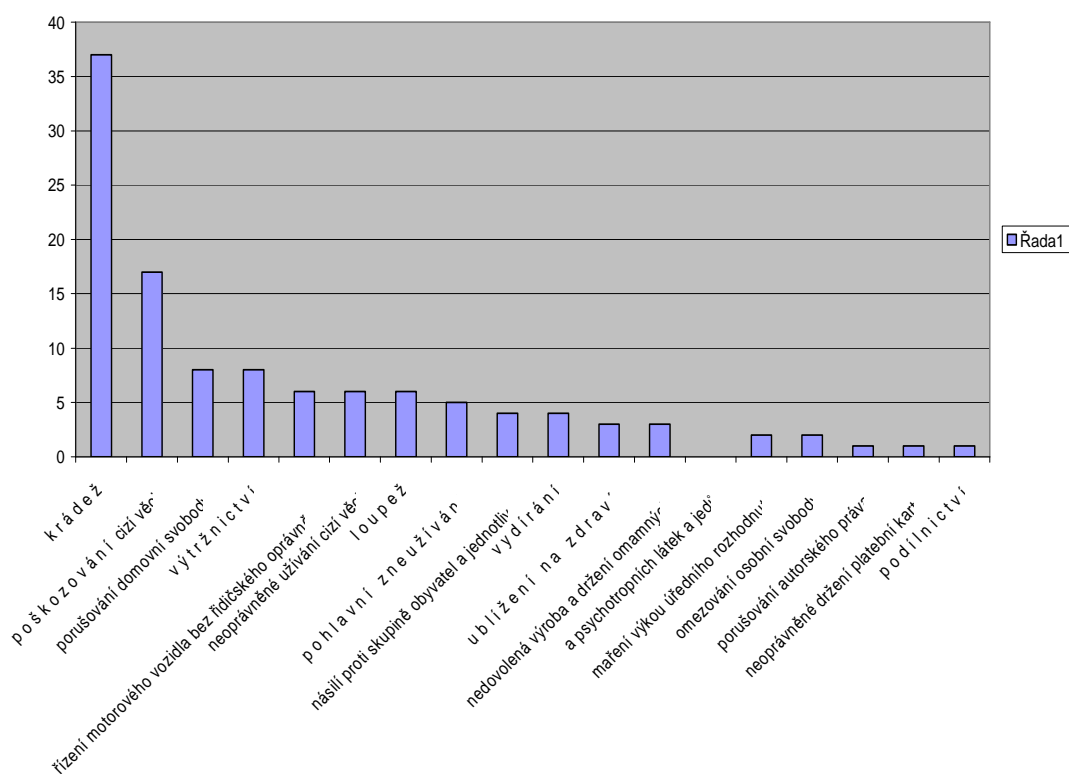
Podílnictví

Převzal finanční hotovost, ačkoli věděl, že tato pochází z trestné činnosti, neboť jí byl sám přítomen.

Bylo zjištěno, že obecná kriminalita spáchaná nezletilými u Okresního soudu v Pardubicích celkem koresponduje se strukturou kriminality v České republice.

Graf č. 1

Grafické znázornění činů jinak trestných spáchaných mladistvými u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 - 2010

Největší podíl představuje majetková kriminalita (87 %), násilná kriminalita (11 %) a mravnostní kriminalita (2%) [Zoubková 2002: 24]. U Okresního soudu

v Pardubicích tvořily krádeže 33 % z celkového objemu všech činů jinak trestných, následovalo porušování domovní svobody představující 15% z celkového objemu.

Tabulka č. 2
Činy jinak trestné spáchané nezletilými u Okresního soudu
v Pardubicích v letech 2008 -2010

Pořadí podle četnosti	§ tr. zákona	Čin jinak trestný	Počet činů
1.	247	k r á d e ž	37
2.	257	p o š k o z o v á n í cizí věci	17
3.	238	porušování domovní svobody	8
4.	202	v ý t r ž n i c t v í	8
5.	180d	řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění	6
6.	249	neoprávněné užívání cizí věci	6
7.	234	l o u p e ž	6
8.	242	p o h l a v n í z n e u ž í v á n í	5
9.	197	násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci	4
10.	235	v y d í r á n í	4
11.	221	u b l í ž e n í n a z d r a v í	3
12.	187	nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů	3
13.	171	maření výkonu úředního rozhodnutí	2
14.	231	omezování osobní svobody	2
15.	152	porušování autorského práva	1
16.	249b	neoprávněné držení platební karty	1
17.	251	p o d í l n i c t v í	1
Počet spáchaných činů jinak trestných c e l k e m			114

4.4.3 Rodinné prostředí

Co se rodinného prostředí týče, byl potvrzen předpoklad, že většina dětí pochází z neúplných rodin a to konkrétně v 61 % případů. Z toho v patnácti případech (17 %) vychovávají matky své děti samy.

Děti, jejichž rodiče žijí v manželství, představovaly 39 % z celkového objemu.

Tabulka č. 3

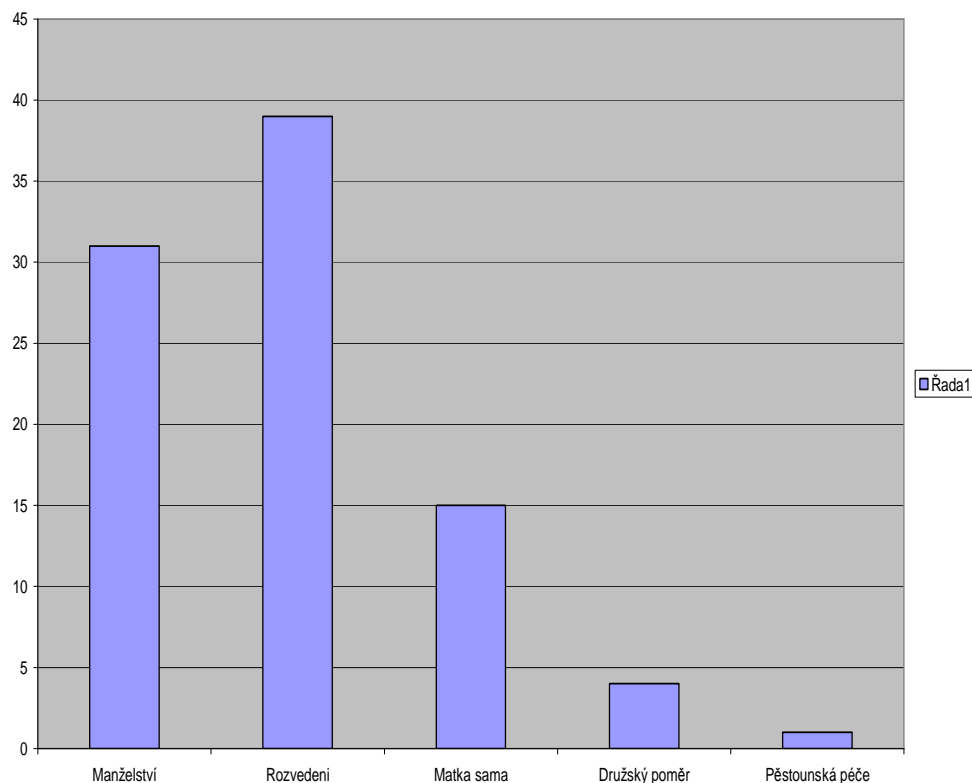
Typy rodinného prostředí v případech návrhů na uložení opatření u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 -2010

Typ rodiny	Počet	%
Manželství	31	35
Rozvedeni	39	43
Matka sama	15	17
Družský poměr	4	4
Pěstounská péče	1	1
C e k e m	90	100%

Družský poměr byl zjištěn ve čtyřech případech. V jednom případě se krádeže dopustil chlapec v pěstounské péči. V tomto případě se jednalo o jinak bezproblémového chlapce, u něhož šlo o mimořádný exces.

Graf č. 2

Grafické znázornění typů rodinného prostředí v případech návrhů na uložení opatření nezletilým u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 – 2010

4.4.4 Pohlaví nezletilých

Zcela nepřekvapivým zjištěním byl fakt, že kriminalita dětí je v převážné většině záležitostí chlapců. Výzkumem bylo zjištěno, že u Okresního soudu v Pardubicích bylo v letech 2008 až 2010 řešeno 100 nezletilých, z nichž byly 4 dívky. Dvě třináctileté dívky se dopustily činu jinak trestného majícího charakter krádeže, když ve spolupachatelství odcizily v drogerii zboží v hodně 6.000,-- Kč. Třetí čtrnáctiletá dívka se dopustila krádeže, když odcizila finanční hotovost své matce. Čtvrtá dívka spáchala čin jinak trestný a to omezování osobní svobody ve

spolupachatelství, když bránila své spolužačce v odchodu z bytu a tuto nutila k úklidu bytu.

4.4.5 Věk nezletilých

Analýzou spisových materiálů bylo zjištěno, že nejvíce nezletilých pachatelů spadá do věkové kategorie **15 let** následované věkovou kategorií 14 let. Z praktických důvodů byla tato analytická kategorie zjišťována z rozsudků okresního soudu, proto se jedná o věk nezletilého v době vydání rozsudku, nikoli v době spáchání činu jinak trestného. Mezi spácháním činu jinak trestného a vydáním rozsudku však zpravidla neuplyne doba delší než deset měsíců. Z tohoto důvodu se v Tabulce č. 4 vyskytuje údaj o dvou šestnáctiletých pachatelích, kteří by jinak již spadali do kategorie mladistvých.

Tabulka č. 4
Věková struktura nezletilých pachatelů u Okresního soudu
v Pardubicích v letech 2008 -2010

Věk nezletilého	Rok 2008	Rok 2009	Rok 2010	Celkem
16	0	2	0	2
15	12	16	5	33
14	16	5	2	23
13	7	5	4	16
12	2	4	3	9
11	1	0	3	4
10	0	4	0	4
9	0	1	0	1

5. Kazuistiky

Kazuistika č. 1 –příběh Jarky, nar. 1992

Jarka: narozena 1992, zdravé děvče, potřeby odpovídající věku, se zájmem o sport, hlavně atletiku, aerobik a házenou, chodila na kurzy angličtiny, jisté předpoklady pro sportovní aktivity, navštěvovala 3 základní školy, podle toho, kde s matkou právě bydlely.

Matka Jarky: narozena 1969, rozvedená, z manželství neměla žádné dítě, vyučena, dceru měla ve 23 letech, narodila se mimo manželství, společnou domácnost s otcem vedla do roku 1997 (do dceřiných 6 let), pak se rozešli, na výživném se dohodli, nic jí nikdy nezaplátil, nic o něm neví.

Otec Jarky : narozen 1971, svobodný, nyní má další dvě nezletilé děti ve věku 4 roky a 1 rok, dokončil základní školu, vyučen není, 4x byl ve výkonu trestu, v současné době v oddílu mezi nezaměstnanými odsouzenými z důvodu nedostatku pracovních příležitostí ve věznici, chování slušné, povinnosti si plní, jednou potrestán za zneužití léků, 7 x odměněn, 1 x kázeňsky trestán, před nástupem do VT nepracoval, pobíral dávky.

V roce 2010 matka podala žádost o výchovu a výživu desetileté dcery Jarky, jelikož od otce žádné peníze nedostávala. Dcera jí byla svěřena do péče, otcí vyměřeno výživné ve výši 500,--Kč měsíčně.

V témže roce dalo první podnět k soudu oddělení péče o rodinu a děti – referát soc. věcí a zdravotnictví, které dostalo upozornění ze základní školy, kterou nezletilá navštěvovala. Učitelka sděluje, že Jarka je každodenně nepřipravená, nemá žádné pomůcky, nemá peníze na obědy. S matkou žije ve starém domku, obytná je jen jedna místnost bez příslušenství, pouze užitková voda, pro pitnou vodu chodí k sousedům. Zjištěno, že matka nechávala nezletilou desetiletou dceru i několik dnů

doma samotnou. Referát soc. věcí a zdravotnictví dal soudu podnět na napomenutí matky nezletilé a na stanovení soudního dohledu nad výchovou nezletilé.

Provedeným šetřením bylo zjištěno, že nezletilá navštěvuje pátou třídu, chodí na aerobik a atletiku, ve škole prospěch chvalitebný, v hlavních předmětech dobrý. Často je nepozorná, ruší spolužáky, někdy je pasivní, někdy se snaží. Školní potřeby nikdy nemá, chybí pravidelný dohled matky.

V lednu roku 2003 **soud uděluje matce n a p o m e n u t í**, soudní dohled stanoven nebyl, neboť přístup matky se zlepšil, matka péči již zajišťuje. Proto soud použil nejmírnější a ryze preventivní opatření.

Až o tři roky později oddělení sociálně právní ochrany dětí dává k soudu podnět na výchovné opatření pro nezletilou Jarku. Důvodem je nedostatečná docházka do školy, nedbalá příprava na vyučování, Jarka často navštěvuje kamarádky s tím, že má hlad a nemá kde spát. Její matka tráví čas v barech, vrací se k ránu v doprovodu různých mužů. Jarka do školy nechodí už vůbec, byla zajištěna policií na nádraží, s matkou nenavázán žádný kontakt. Nezletilá nedá na matku dopustit. Říká, že není pravda, že by jí matka nedávala jídlo, stalo se to jednom jednou. Dívka má jenom jedno oblečení, značně znečištěné.

V červnu roku 2006 se na doporučení odboru péče o dítě dostavila matka k soudu a žádala o vydání předběžného opatření o umístění nezletilé do ústavu. Uvedla, že dcera nechodí do školy, vrací se nad ránem, někdy vůbec nepřijde. Matka trvá na předběžném opatření, nechce ale, aby dceři byla nařízena ústavní výchova. Sama nezletilá Jarka uvádí, že ve škole jí to nebaví, volný čas tráví různě po městě, v AD centru, na diskotékách, v barech a tak. Domů se nevrací, protože jí tento způsob života vyhovuje a přece už není už malá, v té době je jí 14 let. Matku neposlouchá, ale má jí moc ráda, odmítá, že by na ní matka neměla čas a zanedbávala její výchovu. V témže měsíci vydává soud předběžné opatření: Matka je povinna odevzdat nezletilou dceru do dětského diagnostického ústavu. Nezletilá však do ústavu umístěna nebyla, neboť se doma nezdržuje, je na útěku, její pobyt není znám.

Ještě v témže měsíci rozhodne soud o nařízení ústavní výchovy nezletilé. Rodiče se k tomu nijak nevyjádřili, neboť se k jednání se nedostavili, byť byli řádně obesláni.

Poté do řízení vstupuje otec Jarky. Nesouhlasí s výchovným opatřením své dcery, chce, aby Jarka byla svěřena do jeho výchovy. On sám je nyní na mateřské dovolené

s roční dcerou, byla mu soudem svěřena do výchovy, pobírá dávky, příspěvek, přírůstek a příplatek. Stará se ještě o čtyřletého syna.

Začátkem srpna roku 2006 byla Jarka umístěna v dětském diagnostickém ústavu. Rychle se adaptovala, inklinovala k problémovým jedincům, měla problémy s režimem v zařízení a problémy s dodržováním základních pravidel. Opakovaně porušovala vnitřní řád zařízení. Těžko respektovala autoritu, pozitivně reagovala na laskavý důsledný přístup.

Jarka je citově tvrdá, deprivovaná, rozumové schopnosti v pásmu podprůměru, ve struktuře intelektu odražená výchovná i výuková zanedbanost dívky.

Od 28.8.2006 na útěku, 18.9. se sama dostavila na policii.

V mezidobí probíhalo šetření poměrů jejího otce, kdy bylo zjištěno, že se stará o dvě malé děti, stará se o ně dle jeho možností. Chce se starat i o Jarku, doufá, že by mu pomohla s péčí o děti a domácnost. V té době je pobyt Jarčiny matky neznámý. Po diagnostickém pobytu byla Jarka umístěna do výchovného ústavu. Otec písemně slibuje Jarce strávení vánočních svátků u něho doma, nezletilá se na vánoce s otcem velmi těší, ve škole se snaží. Mezitím otec se dohaduje s matkou svých dvou malých dětí o změnu jejich výchovy a výživy, soudem rozhodnuto, že se budou rodiče s výchovou a výživou střídat po měsíci.

Jarku si otec na vánoční svátky nevyzvedl, nedal do ústavu žádnou zprávu, později zjištěno, že prý se musel postarat o mladší děti, které mu je jejich matka nechala. Jarka je velmi zklamaná, v té době se však po hodně dlouhém čase telefonicky ozvala její matka.

V lednu 2007 soud rozhodl o zamítnutí návrhu otce na změnu výchovy a výživy nezletilé Jarky. Bylo shledáno, že důvody pro nařízení ústavní výchovy nepominuly. Jarka značnou část pobytu v ústavu strávila na útěku, skrývala se, není proto možné posoudit, zda ústavní výchova plní svůj účel.

V březnu téhož roku Jarka z výchovného ústavu utíká, až do poloviny dubna je stále na útěku, nikdo z rodiny se o ní nezajímá. Dne 17.4. je zadržena policií, odvezena zpátky do zařízení. Jarka uvádí, že by chtěla „k někomu“, jedno ke komu, ale nikdo si ji vzít nechce. Chce se učit kuchařkou, ve škole ani ve výchovném ústavu nejsou k nezletilé vážnější připomínky.

V září stejného roku opět utíká, opět je po ní vyhlášeno pátrání, její matka je stále neznámého pobytu, otec je ve vazbě, od jiné dívky zadržené na útěku bylo zjištěno, že se Jarka prý pohybuje různě po Praze, zejména na Hlavním a Wilsonově nádraží. Ještě o rok později nejsou o Jarce žádné zprávy, pravděpodobně se pohybuje v Praze mezi narkomany a bezdomovci, tak jako její matka je zvyklá žít na ulici. Celostátní pátrání stále trvá.

Na konci roku 2008 o Jarce stále nejsou žádné zprávy, existuje domněnka, že se pohybuje ve společnosti své matky, která žije na ulici, často však mění ubytovny, kontakt s ní není možný. To už je na útěku rok a ¾.

Začátkem roku 2009 se Jarka v doprovodu matky vrátila do ústavu ve vysokém stupni těhotenství (termín porodu začátkem února). Okamžitě byla přeřazena do VÚM, kde je oddělení pro matky s dětmi.

Začátkem února došlo k uznání otcovství k dosud nenarozenému dítěti a to souhlasným prohlášením rodičů. Poté Jarka porodila zdravého chlapce. O Jarku projevuje zájem její matka a otec dítěte. Matka Jarky a otec novorozence se zdržují společně na stejné adrese v Praze. V té době je biologický otec Jarky propuštěn na svobodu.

V březnu roku 2009 matka žádá o zrušení ústavní výchovy své dcery. Bylo zjištěno, že Jarka zvládá péči o syna dobře, chlapeček prospívá, matka ho kojí, je zručná, samostatná, pracovitá, nechá si poradit, je trpělivá, je pohotová a bezprostřední, je schopna o dítě pečovat samostatně. Bylo jí vyplaceno porodné, přídavky na dítě jsou zasílány na účet ústavu. Matka Jarky za pobyt nezletilé v ústavu dosud nic neuhradila, ani otec novorozence zatím příspěvek za pobyt syna nic neuhradil.

V květnu roku 2009 Jarka utekla z ústavu i s nezletilým synem, ještě téhož dne se však vrátila.

V červnu Jarka žádá soud o zahájení řízení o povolení uzavřít manželství. V téže době je soudem rozhodnuto, že se Jarce přiznává částečná rodičovská zodpovědnost ve vztahu k péči o jejího nezletilého syna.

Ze zprávy výchovného ústavu je zjištěno, že péče o dítě je bezproblémová, je vytvořeno citové pouto, Jarka je samostatná, řídí se radami zdravotních sester, z hodnocení pedagogických pracovníků vyplývá, že je společenská, bezprostřední, samostatná, aktivní, zručná a nápaditá, nerada slyší kritiku, špatně reaguje na napomenutí, staví se do opozice, je lehce nadřazená ostatním děvčatům.

Příspěvky na péči nejsou matkou Jarky, ani otcem novorozence hrazeny.

Jelikož se nezletilé dítě nachází v ústavu bez právního titulu, bylo soudem rozhodnuto o předběžném svěření nezletilého do péče Výchovného ústavu, střediska výchovné péče, střední školy a školní jídelny. Návrh na vydání předběžného opatření podal tento ústav.

V srpnu 2010 byla soudem ústavní výchova Jarky zrušena a Jarka byla svěřena do výchovy matce a nad Jarkou byl stanoven soudní dohled. V té době bere Jarka zpět svůj návrh na povolení uzavření sňatku.

Matce nezletilé nebylo možné doručit rozsudek o zrušení ústavní výchovy, neboť se na původní adrese nezdržuje, poté se telefonicky ozvala, sdělila jinou adresu svého pobytu v Praze.

V lednu roku 2010 nabyla zletilosti, tudíž došlo ke zrušení dohledu.

Jistě v tomto případě existuje naděje, že Jarka povede řádný život, s ohledem na přírůstek do rodiny přehodnotí své životní priority, bude se svým přítelem starat o jejich malého syna a vyvaruje se chyb, kterých se při péči o ni dopustila její matka.

Kazuistika č. 2 – Šimon, nar. 1998

Šimon: rodiče se rozvedli, když mu bylo šest let, má ještě mladší sestru, ve škole má od počátku školní docházky problémy, škola ho nebaví, má časté konflikty se spolužáky, rád jezdí na kole a hraje fotbal.

Matka: ročník 1972, středoškolské vzdělání, recepční s příjmem 16.500,-- Kč, rozvedená, obě děti byly svěřeny do její péče.

Otec: ročník 1970, vyučen, montér s příjmem 14.000,-- Kč, rozvedený, matce přispívá na Šimona 1.500,-- Kč měsíčně, na dceru 1.200,-- Kč měsíčně.

Rodina nezletilého Šimona je vedena v evidenci orgánu sociálně-právní ochrany dětí od září 2005 a v současné době probíhá opatrovnické řízení o změnu výchovy a výživy nezletilého Šimona a jeho sestry. S matkou bylo několikrát probíráno závadové chování syna, se kterým si tato nevěděla rady. Šimon se dopouštěl opakovaně vážných excesů jak ve škole, tak i v místě bydliště, absolvoval pobyt ve středisku výchovné péče. S nezletilým byl i opakovaně proveden výchovný pohovor, při kterém však tento hovořil naprosto bez emocí a nedával najevo žádnou lítost nad tím, čeho se dopustil. Přičemž čin jinak trestný (výtržnictví), kterého se dopustil, měl charakter závažného násilného činu, neboť napadl úderem pěsti a kopy kolenem do hlavy svého spolužáka, čímž mu způsobil zhmoždění obličejové části hlavy a tržnou ránu pod okem, což si vyžádalo lékařské ošetření.

V současné době, pod tlakem probíhajícího řízení, je však chování Šimona relativně v pořádku, tento se dopouští pouze občasných excesů, které jsou řešitelné v rámci školy, nemá vážnější kázeňské přestupky, nedopustil se žádného dalšího protiprávního jednání a jeho chování se celkově stabilizovalo.

Zprávou základní školy z prosince 2009 bylo zjištěno, že v chování nezletilého Šimona se vyskytují velké výkyvy, jsou opakovaně řešeny jeho kázeňské přestupky a to již od 1. stupně školy, nezletilý často vyvolává konflikty a to verbální i fyzické, bezdůvodně napadá a uráží spolužáky, nevhodně se chová i k vyučujícím, vyjadřuje se velmi vulgárně, je agresivní a surový. Mimoto narušuje výuku, zapomíná pomůcky, pravidelně kouří a to i na veřejnosti, neprojevuje sebemenší náznaky lítosti, výčitek svědomí či snahy o nápravu, naopak často provokuje a ostatním se vysmívá. Jeho chování se zlepšilo pouze krátce po pobytu ve středisku výchovné péče. Matka se snažila o zlepšení chování syna, se školou spolupracovala, měla však tendence jeho prohřešky zlehčovat nebo omlouvat.

Zprávou Střediska výchovné péče Pyramida měl soud prokázáno, že nezletilý zde absolvoval preventivně výchovný pobyt od března do dubna 2009. Na nové prostředí a režim se adaptoval poměrně rychle, postupně byl schopen akceptovat a dodržovat pravidla. Do kolektivu vrstevníků se začlenil, jeho vztahy s ostatními dětmi však byly konfliktní, měl tendenci být v koalici se silnějšími, ke slabším byl netolerantní a provokoval je. Šimon si těžko vytváří náhled na své chování, není schopen empatie, v jeho přístupu k většině činností převládala laxnost, těžko přijímá zodpovědnost za své chování a přizpůsobuje se požadavkům, které neodpovídají

jeho představám, má **značné problémy s respektováním autority – zejména ženské**. Postupem doby nezletilý dokázal však více korigovat své projevy, zejména vulgaritu, začal respektovat pravidla a částečně přijímal zodpovědnost za své jednání, byly posíleny jeho volní vlastnosti a podařilo se i zlepšit jeho sebeovládání a částečně omezit jeho impulzivitu. Pro rozvoj jeho osobnosti je však nezbytné, aby měl vytvořeno podnětné a stabilní prostředí, s pravidelným režimem a jasně stanovenými pravidly, včetně systému odměn a nevýhod při splnění či porušení pravidel. Matka by měla být více důsledná ve svých výchovných přístupech, určit nezletilému pevné domácí povinnosti a posilovat zodpovědnost za jejich plnění. Nezletilý Šimon by měl být i motivován pozitivní zpětnou vazbou, měly by být posilovány jeho volní vlastnosti a náhled na své chování a zajištěny vhodné volnočasové aktivity.

Z lékařské zprávy vyplývá, že u nezletilého Šimona byla zjištěna hyperkinetická porucha chování, nezletilý vyžaduje individuální specifický výchovný a vzdělávací přístup a je doporučována i ambulantní péče etopeda. Nezletilý má náhled na své chování, byla u něho nasazena medikamentózní léčba.

Zprávou obce, ve které Šimon s matkou a sestrou žije, bylo zjištěno, že jeho chování na veřejnosti se poslední rok velmi zhoršilo, došlo ke stupňování jeho agresivity. Byl velmi často a opakovaně řešen obecní policií pro poškozování majetku, užívání a šíření tabákových výrobků a dokonce i marihuany. Dále byl řešen pro velmi hrubé verbální a fyzické napadání jiných dětí, včetně šikany.

Zprávou pedagogicko-psychologické poradny měl soud prokázáno, že nezletilý Šimon má aktuálně **vztah k otci negativní a k matce výrazně ambivalentní**, přičemž touží po náklonnosti a pozornosti matky a subjektivně těžce prožívá skutečnost, že by ho v současné době předala do výchovy otce. Jeho osobnost je bez nápadností, sebehodnocení je negativní, nezletilý nevěří ve svou schopnost kontrolovat své emoce, je u něho patrná osobnostní nezralost, snížená schopnost zvládat nároky každodenního života, dezorganizuje se při každodenních stresech, a to především v interpersonální sféře. Nezletilý má limitované sociální schopnosti, je méně citlivý k potřebám a zájmům druhých lidí, jejichž sympatie nepřitahuje, z čehož je patrný i jeho pocit izolovanosti, nespokojenosti a zklamání. Jeho agresivita se jeví jako naučený postoj ve zvládání zátěžových situací, dále jako způsob ventilace nahromaděného vnitřního tlaku a dále jako reakce na neuspokojení

potřeb a způsob upozornění na sebe. Výchova ze strany matky se jeví jako rozporuplná, s přílišným ochranným přístupem, ale i nedostatkem kladných emocí a empatie. Negativní vliv má i absence pozitivního mužského vzoru, konflikty rodičů a agresivní chování otce. Šimon si z velké části uvědomuje dosah svého chování i případné následky, jeho motivace k neopakování trestné činnosti je však spíše represivního charakteru, kdy se bojí následků, ale jen v menší míře jsou přítomny i pocity viny a lítosti. Pohnutkou činu, kterého se dopustil, se nezdá být přímý záměr a touha ublížit, ale spíše ztráta sebekontroly v zátěžové situaci. V případě zlepšeného výchovného působení matky s dostatkem pozitivních emočních signálů a s vyloučením negativního působení a vlivu party lze u nezletilého Šimona předpokládat stabilizaci situace a zamezení závadovému chování. S ohledem na absenci pozitivní citové vazby je svěření Šimona do péče otce velmi problematické, stejně tak nic neřeší ani jeho umístění do diagnostického ústavu či ústavní výchovy. Je nutné zejména pracovat na osobnosti nezletilého a na výchovných přístupech ze strany matky, a to nejlépe pod vedením psychologa v rámci rodinné psychoterapie.

Matka před soudem, kde se řešilo výtržnictví Šimona spočívající v napadení spolužáka, který musel být následně hospitalizován v nemocnici, uvedla, že v současné době zdůslednila výchovu syna, začala dodržovat doporučení střediska výchovné péče a se synem i zajistila rodinnou psychoterapii. Šimon jinak matku doma respektuje, má doma své povinnosti a matka se snaží mít i přehled jak tráví volný čas a s kým se stýká, byla se s ním i omluvit poškozenému. Otec se s Šimonem v současné době stýká minimálně, mužský identifikační vzor u syna nahrazuje jeho strýc. K činu, který mu je kladen za vinu, se nezletilý Šimon doznal, tohoto lituje a nehodlá ho opakovat. Chtěl by se i celkově polepšit v chování a nedělat žádné problémy.

Je pravdou, že nezletilý se v průběhu řízení již dalších obdobných činů nedopustil a evidentně se snaží o zlepšení svého chování. K činu, který mu je kladen za vinu, se plně doznal a pochopil dosah svého jednání, přičemž došlo k rapidnímu zlepšení výchovného přístupu matky, která řádně spolupracuje jak s orgánem sociálně právní ochrany dětí, tak i s odborným psychiatrem a odbornými psychology. Za tohoto stavu a situace, kdy nezletilý Šimon byl přítomen všem jednáním soudu, při kterých byly rozebrány jak okolnosti jeho činu, tak i rozhodné momenty jeho života, bylo

Šimonovi soudem uloženo pouze napomenutí s výstrahou, které se v současné chvíli jeví jako dostatečným ponaučením, aby se vyvaroval dalšího páchání protiprávních činů a aby došlo i ke stabilnímu zlepšení jeho chování ve škole i na veřejnosti.

V současnosti se chování Šimona zlepšilo, ještě se dopouští drobnějších kázeňských přestupků, ale tyto již nemají takový charakter jako v minulosti. Do diagnostického ústavu být umístěn nechce a snaží se své matce nepůsobit starosti, když je zřejmě mimo jiné motivován i neochotou žít ve společné domácnosti se svým otcem. Dá se říci, že pomoc specialistů - psychiatra a psychologa, které Šimon s matkou navštěvují, se jeví velmi účinnou.

Kazuistika č. 3 – Lukáš, nar. 1996

Lukáš: ročník 1996, žák 5. třídy základní školy, časté kázeňské problémy, je členem party závadové mládeže, pobýval v diagnostickém ústavu, roce 2008 mu byla nařízena ústavní výchova na návrh matky.

Matka: ročník 1973, základní vzdělání, rozvedená, v péči má další dvě děti, nezaměstnaná, pobírá sociální dávky, výchovu syna dlouhodobě nezvládá, neví si rady.

Otec: ročník 1970, vyučen, rozvedený, žije jinde, založil si novou rodinu, v současné době očekávají narození dítěte, nyní nezaměstnaný, v minulosti dvakrát ve výkonu trestu odnětí svobody, péči o syna nevyklučuje, v současné době to ale není možné, realizuje rekonstrukci rodinného domku.

V roce 2006 se na orgán péče o děti obrací matka s tím, že syna nezvládá, ten nerespektuje ji, ani babičku, která s nimi žije ve společné domácnosti. Bylo zjištěno, že nezletilý má ve škole slabý prospěch, své školní povinnosti si neplní, matka syna kontroluje nedůsledně. V témže roce byla matka pravomocně odsouzena a nastoupila

výkon trestu odnětí svobody. Děti hlídala babička. Škola upozorňuje na stále zhoršující se chování, které vyústilo v nezvladatelnost. Matka se vrátila z výkonu trestu. I přes intervence orgánu péče o děti je zřejmé, že matka výchovu nezletilého nezvládá. Nezletilý je hrubý a agresivní vůči lidem, věcem, školnímu majetku.

Začátkem roku 2008, kdy je nezletilému dvanáct let, podává matka k soudu návrh na vydání předběžného opatření s tím, aby byl nezletilý umístěn do ústavní výchovy. Ještě před tím soud rozhodl, že se nezletilý odevzdává do péče dětského diagnostického ústavu. Matka žije s přítelem a nejmladší dcerou. Neví, jak si chování syna vysvětlit, asi je to nevhodnou partou. S přítelem matky měl nezletilý dobrý vztah do doby, než mu opakovaně ukradl peníze. Do diagnostického ústavu matka denně volá, nezletilý s ní nechce mluvit. Při osobním setkání je drzý. Matka má dojem, že Lukáš o její přítomnost nestojí, jako matku ji nerespektuje. Později do případu vstupuje biologický otec, který sděluje, že nezná osobu, která má mohla výchovu syna převzít. V řízení o nařízení ústavní výchovy, která právě probíhá, bylo soudem rozhodnuto, že ústavní výchova nezletilého se nařizuje. Ústavní výchovu však Lukáš nenastoupí, neboť je neznámého pobytu a je po něm vyhlášeno celostátní pátrání. Několik týdnů není znám jeho pobyt. Později je policií vypátrán a nastupuje do ústavu. V té době projevil o nezletilého zájem jeho otec. Lukáš s ním však nemluví, je hodně uzavřený, píše však otci pěkné dopisy.

Ve věci uložení opatření za spáchání činu jinak trestného a to porušování domovní svobody Lukáš říká, že neví, proč se tohoto činu dopustil, snad to byl náhlý zkrat. Už by to však nikdy neudělal. V ústavu se mu celkem líbí, rodiče za ním jezdí, on se s nimi nebaví, neboť není o čem. Matce nevyčítá, že ho dala do ústavu, ale neví, co si má o matce myslet. Nemyslí si nic. Uvádí, že matku má rád, i první sestru má rád, druhou sestru má rád „jakž takž“, otce má rád.

Vzhledem k zodpovědnému přístupu rodičů, i vlastním postojům nezletilého a již nařízené ústavní výchově, soud rozhodl, že v tomto případě od uložení opatření upouští.

6. Případové ilustrace

Případová ilustrace č. 1

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 13 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž

Rodiče: rozvedeni

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se již v minulosti dopouštěl drobných krádeží, dále vloupání a porušování domovní svobody, dopustil se i přestupku proti občanskému soužití, kdy napadl fyzicky spolužáka s rovněž přestupku proti majetku, neboť odcizil jízdní kolo a i poté, co byl vyslechnut k projednávanému činu, se posléze dopustil krádeže střešní krytiny.

Výchovné problémy jsou s ním i ve škole i doma, **matka pro něho není výchovnou autoritou, otec o něho nejeví žádný zájem**. Je nezbytné, aby matka zvýšila dohled nad nezletilým, dohodla se s otcem na jeho styku se synem a otec se začal podílet na výchově nezletilého alespoň touto formou. Probační úředník bude nezletilého vést k plnění povinností a o průběhu dohledu bude soudu pravidelně podávat zprávy.

Případová ilustrace č. 2

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: u p u š t ě n o

Nezletilý se dopustil činů jinak trestných, v trestné činnosti pokračoval i poté, co mu bylo rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích uloženo opatření, a to ochranná výchova. Nezbylo tedy, než uložit opětovně nejpřísnější opatření, tedy ochrannou výchovu, neboť v zájmu zajištění řádné výchovy nezletilého v současné době nepřichází v úvahu uložení mírnějšího opatření. To, jak dlouhé bude trvání tohoto opatření, bude záležet jen na nezletilém. Nezletilý uvedl, že se nechce nadále

trestné činnosti dopouštět, chce zlepšit i své chování, v čemž již první kroky učinil. K tomu však potřebuje nezbytně podporu nejbližších. Proto je třeba apelovat na oba rodiče a zejména na otce, aby začali při výchově nezletilého postupovat v souladu s pokyny a nezbytnou pomocí odborníků, psychologů, které musí sami vyhledat. Nápomocen jim v tom může být orgán sociálně právní pomoci magistrátu města. Nutno podotknout, že rodičovská zodpovědnost není pozastavena ani v době, kdy nezletilý vykonává ochrannou výchovu.

Nezletilý se dopustil činů jinak trestných, a to krádeže, porušování domovní svobody a poškozování cizí věci a byl si byl vědom protiprávnosti svého jednání.

Šetřením opatrovníka, zprávou výchovného ústavu a ze spisu Okresního soudu v Pardubicích bylo zjištěno, že nezletilému bylo uloženo opatření, a to ochranná výchova. Trestné činnosti se nezletilý dopustil dříve, než mu byla uložena ochranná výchova. V současné době se nezletilý nachází ve vazbě poté, co byl odsouzen jako mladistvý k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání dvou měsíců. Orgán péče o děti s nezletilým trestnou činností projednal, ten svého jednání lituje, doznal se k ní. Výpovědí matky bylo prokázáno, že nezletilý velice těžce nese pobyt ve vazbě, každý druhý den píše, což dříve vůbec nečinil, svého jednání lituje a v žádném případě se nechce chovat tak, aby opětovně byl projednáván pro jakoukoliv trestnou činnost.

Nezletilý byl projednáván za trestnou činnost, které se dopustil dříve, než mu byla uložena ochranná výchova, v současné době vykonává vazbu, svého jednání velice lituje a slibuje, že se ničeho obdobného nedopustí, soud nezletilému uvěřil, že to s nápravou myslí vážně. Lze totiž předpokládat, že teprve nyní, kdy nezletilý poznal výkon vazby, si vezme z projednání věci ponaučení. Účel zákona tak dle názoru soudu byl naplněn, protože jakékoliv jiný postup by nemohl plnit svůj smysl. Jelikož by jiné opatření nemohlo splnit svůj účel, bylo soudem od uložení opatření upuštěno.

Případová ilustrace č. 3

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 13 let

Čin jinak trestný: výtržnictví

Rodiče: rozvedeni

Uložené opatření: zařazení do výchovného programu

Nezletilému již v roce 2005 bylo uloženo opatření za čin jinak trestný (krádež), a to dohled probačního úředníka, dále byl nad ním stanoven dohled v rámci řízení opatrovnického. Tato opatření však svůj účel nesplnila, neboť nezletilý nadále pokračoval v trestné činnosti. **Matka péči o syna nezvládá**, tento ji nerespektuje. **Otec se o nezletilého nezajímá**, několik let se neviděli. Soud proto uložil nezletilému další opatření, a to zařazení do výchovného programu Střediska výchovné péče Pyramida. Toto středisko vyzve nezletilého a rodiče ke spolupráci a bude soud o chování nezletilého pravidelně informovat. Zároveň bude spolupracovat s OSPOD a školou. Pokud by chování nezletilého vykazovalo další závady a opatření neplnilo svůj účel, nezbývalo by než uložit přísnější opatření, jakým je ústavní či ochranná výchova nezletilého.

Případová ilustrace č. 4

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž , porušování domovní svobody a poškozování cizí věci

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: u p u š t ě n o

Nezletilý se opakovaně dopustil trestné činnosti, **matka pro něho není potřebnou autoritou**, není schopna vytvořit mu a důsledně kontrolovat nastavené hranice. Nezletilý potřebuje výchovný přístup, který bude uplatňován autoritou s jasně vymezenými a důsledně a také stabilně kontrolovanými hranicemi v jeho chování a jednání. Již v minulosti byla soudem nařízena ústavní výchova nezletilého, která je v současné době ve výchovném ústavu vykonávána. Dle znalce toto opatření může splnit svůj účel a být dostačujícím opatřením. Při jednání nezletilý svého činu litoval a slíbil, že se trestné činnosti více nedopustí.

Proto soud dospěl k závěru, že samotné projednání věci před soudem za situace, kdy v opatrovnickém řízení byla nařízena ústavní výchova, je pro nezletilého dostačujícím poučením, aby se obdobného jednání do budoucna vyvaroval a proto bylo od uložení opatření upuštěno.

Případová ilustrace č. 5

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž , poškozování cizí věci

Rodiče: rozvedeni

Uložené opatření: u p u š t ě n o

Šetřením orgánu sociálně právní ochrany dětí bylo zjištěno, že spis rodiny nezletilého je veden od roku 1994, kdy probíhalo řízení o jeho výchově a výživě. Nezletilý žije spolu se svojí matkou v rodinném domě, kde má odpovídající materiální podmínky, matka s jeho výchovou problémy nemá, **syn ji respektuje** a pomáhá v domácnosti. **Otec se se synem nestýká**, po svém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody syna nekontaktoval a nezletilý evidentně strádá jeho nepřítomností a nezájmem. Nezletilý se k jednání, které mu je kladeno za vinu, doznal, byly s ním prováděny výchovné pohovory, jiné jeho protiprávní či závadové jednání není známo, v současné době došlo i k jeho zlepšení v základní škole.

Zprávou základní školy bylo zjištěno, že nezletilý má nedostatečný prospěch, jeho příprava na vyučování je velmi slabá a zájem rodičů pouze přiměřený. Byl i kázeňsky trestán, když mu byla udělena pětkrát důtka třídního učitele a třikrát důtka ředitele školy. Poté, co se do školy vrátil po úrazu počátkem ledna 2009, jeho chování a plnění povinností se zlepšilo, na lepší úrovni je i jeho jednání s učiteli a nedostává se ani do konfliktů se spolužáky. Je si vědom svých přestupků, ví, jak se má chovat a jaké požadavky jsou na něho kladeny. Zlepšila se i spolupráce matky s třídním učitelem. Zprávou z léčebny bylo zjištěno, že nezletilý po celou dobu pobytu v této škole neměl žádné problémy, byl přátelský, klidný, snaživý, úkoly plnil se zájmem.

Zprávou pedagogicko-psychologické poradny se zjišťuje, že nezletilý se zde podrobil psychologickému vyšetření se závěrem, že jeho aktuální úroveň rozumových schopností je v pásmu podprůměru, je u něho narušena kvalita vizuomotoriky a percepce detailů i úroveň krátkodobé vizuální paměti s podprůměrným psychomotorickým tempem, jsou u něho oslabeny pozornostní funkce a lze u něho i usuzovat na mírné organické poškození mozku. Osobnostně je nevyzrálý, uzavřený, je u něho narušena schopnost navazování adekvátních vrstevnických vztahů, zároveň

však touží po společnosti kamarádů, kde chce vyniknout, leckdy za každou cenu. Zátěžové situace má tendenci řešit útekovou strategií. Je silně fixován na osobu matky, která má k němu protektivní vztah a vzorem je pro něho i postava otce. Je něho nutná důslednost ve výchově se stanovením jasných hranic chování s vyzdvihováním a posilováním pozitivních stránek s orientací na pochvalu, dále zavedení pevného řádu a podpora mimoškolních aktivit. Dále je u něho nutná i pravidelná systematická domácí příprava na vyučování.

Matka sděluje, že nezletilý dlouhodobě vyrůstá v neúplné rodině, přes veškerá svá verbální prohlášení **otec o syna zájem nejeví**, a na výchově nezletilého se podíleli i jeho tři bratři, z nichž jeden je trestně stíhán. Matka vůči nezletilému projevuje silné ochranné postoje, řádně však nedbala na jeho přípravu do školy. Na druhé straně nezletilý si doma plní povinnosti při obstarávání domácnosti, má bohatou zájmovou činnost, uvědomuje si nevhodnost jednání, kterého se dopustil a před soudem nad ním i vyjádřil upřímnou lítost.

Nezletilý dlouhodobě silně **postrádá kladný identifikační mužský vzor** a zjevně trpí nezájmem otce, přičemž na jeho chování se odrážela i nepřilíš důsledná výchova matky, což se projevilo i v základní škole, kde byl kázeňsky postihován a kde má i podprůměrný prospěch.

Při rozhodování soudu však musela být vzata v úvahu osobnostní charakteristika nezletilého. Z psychologického vyšetření vyplynulo, že u něho dále nebyla zjištěna pohotovost k agresivním reakcím, je u něho zachováno svědomí, přičemž jednání, kterého se dopustil, je víceméně ojedinělým excesem, když dosud nebyl projednáván pro jinou závažnou činnost. Dále je třeba velmi kladně hodnotit skutečnost, že k činům, které mu jsou kladeny za vinu, se plně doznal a nad svým jednáním projevil skutečnou a upřímnou lítost. Formou brigád se i snaží odčinit vzniklou majetkovou škodu. Mimoto zjevně pod tlakem probíhajícího soudního řízení se i razantně zlepšilo chování nezletilého ve škole. Snaží se formou doučování o zlepšení prospěchu, pomáhá matce v domácnosti, má zajištěnou vhodnou zájmovou činnost, přičemž došlo i k přehodnocení dosavadního výchovného přístupu matky, která řádně spolupracuje jak s orgánem sociálně právní ochrany dětí, tak i se základní školou.

Je zřejmé, že jednání před soudem bylo pro nezletilého dostatečnou reflexí, že již v současné době není nutné jiné působení soudu k jeho nápravě, proto bylo od uložení opatření upuštěno.

Případová ilustrace č. 6

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky, matka znovu provdána

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Šetřením OSPOD Pardubice, zprávou základní školy, zprávou učiliště a pedagogicko psychologické poradny bylo zjištěno, že s nezletilým jsou od počátku roku 2008 výchovné problémy. Rodiče spolu nežijí, nezletilý byl spolu s mladším bratrem svěřen do výchovy matce, která se provdala. Žijí společně s manželem a s dalším synem, který se narodil z manželství. S nezletilým byl opakovaně v souvislosti se závadovým chováním prováděn pohovor na oddělení sociálně právní ochrany dětí, ale i poté se nezletilý dopouštěl trestné činnosti.. V červnu 2008 byl obviněn pro provinění krádeže a v září téhož roku byl obviněn pro další provinění krádeže. Zhoršují se jeho vztahy se sourozenci. **Matku nerespektuje, otec odmítá nést odpovědnost za jeho výchovu, manžel matky s ním přestal mluvit.** V učilišti se dopustil hrubého porušení školního řádu a bude mu udělena důtka třídního učitele. Pozitivní vliv na něho mělo vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně. Poradna doporučila pravidelný dohled probačního úředníka a rodinnou terapii. Při jednání před soudem nezletilý svého jednání litoval. Připustil, že vztahy mezi ním nevlastním otcem nejsou dobré, což mělo podíl na spáchání trestné činnosti. V současné době s ním nevlastní otec nemluví, což mu vadí.

Vzhledem k tomu, že s nezletilým jsou výchovné problémy, nevzal si ponaučení ani z projednávání věci na policii a oddělení sociálně právní ochrany dětí a pokračuje v páčání trestné činnosti je jasné, že je nezbytné na nezletilého dlouhodobě výchovně působit tak, aby si uvědomil nedostatky ve svém chování a byl veden k řádnému způsobu života a plnění svých povinností. Proto bylo mu v souladu s návrhem všech účastníků soudního jednání a na doporučení psychologa uloženo opatření, a to dohled probačního úředníka. Probační úředník bude dohlížet na

chování nezletilého i na výchovné působení rodičů a manžela matky, a to v součinnosti se školou a oddělením sociálně-právní ochrany dětí a bude pravidelně podávat soudu zprávu o plnění účelu dohledu. Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče, ale i manžel matky, který žije s nezletilým ve společné domácnosti, se musí na výchově nezletilého podílet. Je nezbytné, aby se oba rodiče, nezletilý a manžel matky zúčastnily rodinné terapie, kde jim bude poskytnuta odborná pomoc.

Případová ilustrace č. 7

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: poškozování cizí věci

Rodiče: rozvedeni

Uložené opatření: u p u š t ě n o

Nezletilý je řešen pro čin jinak trestný a to poškozování cizí věci, kterého se dopustil tím, že barvou ve spreji postříkal protihlukovou stěnu. Šetřením opatrovníka bylo zjištěno, že s nezletilým doposud nebyly závažné výchovné problémy ani ve škole, ani v rodině. Rodiče jsou rozvedeni, nezletilý žije s matkou, jejím přítelem, starším pokrevním bratrem a dvěma nevlastními sestrami. **Otec se na jeho výchově rovněž podílí, je pro něho autoritou.** Od doby spáchání projednávaného činu kontroluje otec volný čas nezletilého.

Šetřením opatrovníka a výpovědí rodičů bylo zjištěno, že s nezletilým nejsou žádné výchovné problémy, žije s matkou a starším bratrem, ve škole nebyl nikdy kázeňsky trestán, spolupráce školy s matkou je dobrá. Nezletilý se k činu doznal svého jednání litoval. Soud proto dospěl k závěru, že samotné projednání věci před soudem je pro nezletilého, se kterým nebyly doposud žádné výchovné problémy, dostačujícím ponaučením, aby se obdobného jednání do budoucna vyvaroval. Nezletilý si je vědom svého pochybení, staví se k němu kriticky. Proto soud upustil od uložení opatření.

Případová ilustrace č. 8

Věk nezletilých v době spáchání činu jinak trestného: 14 let (dívka)

Věk nezletilého spolupachatele: 14 let

Čin jinak trestný: k r á d e ž ve spolupachatelství

Rodiče: u obou rozvedeni , nezletilí svěřeni do péče matek

Uložené opatření: u nezletilé dohled probačního úředníka,

u nezletilého zařazení do výchovného programu.

Matka nezletilé uvedla, že je rozvedená, žije s dcerou a s přítelem. **Otec o nezletilou nejeví zájem.** Matka vážné výchovné problémy s dcerou nemá, ale domnívá se, že je nezbytné na ni i nadále působit, aby jednání neopakovala. Šetřením magistrátu města a zprávami základních škol bylo prokázáno, že matka nezletilé žije s dcerou ve společné domácnosti. Otec se o nezletilou nijak nezajímá, neplatí výživné.

Nezletilá často zapomíná pomůcky do školy, nenosí úkoly, obdržela důtku ředitele školy za kouření v prostorách školy. Je flegmatická.

Matka druhého nezletilého spolupachatele uvedla, že je rozvedená, žije ve společné domácnosti se synem, dcerou a přítelem. **Otec se se synem nestýká.** S nezletilým má dlouhou dobu výchovné problémy. **Nezletilý matku nerespektuje.** V průběhu projednávaného soudního řízení se dopustil další trestné činnosti. V minulosti byl umístěn v SVP Pyramida, což na něho mělo pozitivní dopad, ovšem pouze krátkodobě. Dříve nezletilý respektoval jejího přítele, ale později přestal. Přítel na jeho výchovu rezignoval a nyní spolu téměř nekomunikují. S nezletilým jsou dlouhodobě výchovné problémy, zanedbával povinnou školní docházku, toulal se, v průběhu března až dubna 2008 absolvoval z toho důvodu dobrovolný diagnostický pobyt v SVP Pyramida v Rybitví. Poté se situace krátkodobě zlepšila. Matce byla doporučena další spolupráce, kterou striktně odmítla. **Nezletilý matku nepovažuje za autoritu. Otec se na jeho výchově nepodílí** a ačkoliv byl kontaktován a vyrozuměn o výchovných problémech syna, situaci nijak neřešil. Nezletilý se opakovaně dopustil dalších prohřešků. Projednáván byl pro krádež sladkostí v obchodním domě, dále byl zadržen městskou policií pod vlivem alkoholu a pozitivním testem na marihuanu. Ve škole s dospělými jedná slušně, snaží se respektovat autoritu učitele. Dopouští se však neomluvených absencí, nedodrжуje včasný příchod na ranní vyučování, někdy opouští školu bez předchozí omluvy, do

hodin chodí nepřipravený, nemá zájem o dosažení lepších výsledků. Dle názoru školy přestal respektovat matku jako svoji autoritu a vážne mezi nimi komunikace.

V případě nezletilé se jako dostačující jeví uložení dohledu probačního úředníka. Ten bude dohlížet na chování nezletilé v rodině i ve škole a poskytne jí odbornou pomoc s cílem zajistit, aby vedla řádný život.

V případě nezletilého chlapce je však nezbytné, aby působení na něho bylo intenzivnější, neboť pokračuje v závadovém chování a matka není schopna na nezletilého působit tak, aby si uvědomil důsledky. Proto byl zařazen do výchovného programu ve Středisku výchovné péče Pyramida. Tak bude ambulantní formou pokračovat výchovné působení na nezletilého, které bylo započato již počátkem roku 2008, kdy byl nezletilý v zařízení po dobu dvou měsíců. Pokud by ani toto výchovné opatření nevedlo k nápravě nezletilého, nezbyvalo by než nařídit ústavní výchovu. Bude záležet jen na nezletilém, jak se bude chovat, aby nemuselo být přikročeno k takovémuto řešení. Zároveň je nezbytné, aby matka úzce spolupracovala se školou i SVP Pyramida a respektovala jejich pokyny.

Případová ilustrace č. 9

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 12 let

Čin jinak trestný: porušování domovní svobody

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: u p u š t ě n o

Nezletilý se dopustil činu jinak trestného a to porušování domovní svobody, když vnikl do nezajištěného bytu a odcizil zde finanční hotovost. Bylo zjištěno, že nezletilý má ve škole kázeňské problémy, **nerespektuje matku**, které byl svěřen do výchovy, chytil se party závadové mládeže a v důsledku toho byl předběžným opatřením Okresního soudu v Pardubicích odevzdán do péče diagnostického ústavu a nakonec nad ním byla i nařízena ústavní výchova. Je však pravdou, že nezletilý projevil účinnou lítost nad svým jednáním, jedná se u něho o první případ spáchání

činu jinak trestného. Probíhající řízení na něho mělo zjevně pozitivní vliv. Soud rozhodl, že upustí od uložení opatření.

Případová ilustrace č. 10

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 13 let

Čin jinak trestný: krádež, porušování domovní svobody a poškozování cizí věci

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Bylo zjištěno, že nezletilý se dopustil všech uvedených činů jinak trestných má i velmi vážné kázeňské problémy v základní škole. Hlavní příčinou jeho chování bylo v minulosti **nevhodné rodinné prostředí s negativním vlivem otce a nedůsledná liberální výchova matky**, v důsledku čehož u něho došlo k disharmonickému vývoji osobnosti a poruchám chování, což se projevuje impulzivním nezdrženlivým jednáním se zvýšenou pohotovostí k agresivním reakcím s nízkými seberegulačními mechanismy. Na druhé straně však matka v průběhu soudního řízení zjevně přehodnotila své dosavadní nevhodné přístupy, stabilizovala své poměry včetně změny bydliště, zintenzívnila dohled nad chováním nezletilého i spolupráci se školou a řádně pokračuje v ambulantní psychoterapeutické péči a vedení nezletilého, který absolvoval i výchovný pobyt v SVP Pyramida a který sám před soudem i projevil lítost nad spáchaným jednáním. Soud proto v květnu 2008 rozhodl o uložení dohledu probačního úředníka.

Nezletilý řádně plnil podmínky dohledu, situace se u něho stabilizovala. Nebyl dále projednáván pro žádný přestupek ani protiprávní jednání, řádně studuje na střední škole a jeho chování je bezproblémové. V současné době vyrůstá u svého biologického otce.

Protože došlo ke kvalifikovaným změnám v poměrech, k nezletilému nejsou žádné závažné negativní připomínky a nedopustil se žádné další trestné činnosti, bylo v říjnu 2009 rozhodnuto o zrušení soudního dohledu.

Případová ilustrace č. 11

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, ublížení na zdraví

Rodiče: manželé

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se dopustil činů jinak trestných, a to i přesto, že již dříve vůči němu byla přijímána výchovná opatření ze strany základních škol. Nezletilý se přitom dlouhodobě dopouští závažných excesů v rámci své školní docházky, není objektivně schopen se začlenit do kolektivu dětí a narušené vztahy má i s učiteli, což vše vytváří u jeho spolužáků, ale i u pedagogů tak vážné antipatie k jeho osobě, že v současné době je prakticky nemožné, aby povinnou školní docházku dokončil ve stávající škole a tuto docházku nelze ani realizovat individuální výukou. Odbornými psychology a psychiatry je nezletilý hodnocen po intelektové stránce dispozičně pouze průměrně vybavený, nevyzrálý, s převažujícími pudovými reakcemi a neschopností ovládat své emoce, je provokující, nerespektující autority, se sklonem k silným afektům vzteku a agresivnímu chování. Ke svým neadaptivním vzorcům chování je přitom nekritický, nemá pocity viny a tuto svádí na jiné, má nedostatečnou korekci svého jednání a systém zábran, je u něho snížená schopnost poučit se a zatím nedbá sociálních norem a pravidel. Byla u něho zjištěna hyperkinetická porucha chování, disharmonický vývoj osobnosti a porucha specifických školních dovedností, což právě způsobuje jeho afektivní, agresivní a konfliktní chování, a jejichž příčinou je nejspíše organické poškození mozkové tkáně v době kolem jeho porodu. Na druhé straně u nezletilého byly shledány tendence ke zlepšení chování, není programově nastaven na antisociální chování, má pozitivní vztah k okolí a motivující u něho je i hrozba přísnějšího opatření. Navíc jeho chování nevyplývá z výchovného pochybení rodičů či nevhodného rodinného prostředí, ale naopak mezi rodiči a nezletilým jsou zachovány pozitivní vztahy, rodiče o syna jeví trvalý zájem a i řádně spolupracují jak se sociálními a školskými pracovníky, tak i s odbornými lékaři, a projevují i odpovědný postoj k další výchově syna, když hodlají respektovat odborný názor znalců a nezletilého nadále dobrovolně umístit do psychiatrické léčebny.

Znalec uvedl, že **rodinná situace nezletilého je harmonická** a jeho chování nevyplývá z nějakého výchovného pochybení. Vztah nezletilého k rodičům je pozitivní, takže důvody k nějakému agresivnímu chování nejsou zadávány. Ve škole hraje roli otázka věku, kdy je ve stavu dospívání, mnohdy se zde tendence k narušené adaptaci znásobují, to je i u jedince, který je jinak v běžné normě. Pokud by jeho situace nebyla léčena, je u nezletilého nebezpečí, že by se stupňovala jeho agresivita a mohla by do budoucnosti nabýt i závažnějších forem. Kdyby se jeho osobnost vytvářela vlivem špatného výchovného prostředí, důraz by musel být kladen na výchovnou stránku, tak tomu však v tomto případě není. Nicméně jeho impulzivita a sklon k agresivitě musí být zvládnán i medikamentózně. Podáním vhodných medikamentů se dá ovlivnit impulzivní chování, dále se nezletilý musí učit sociálními interakcím a dále se vzdělávat ve škole.

Chování nezletilého vykazuje dlouhodobě závažné nedostatky, jeho současný stav nezbytně vyžaduje ústavní léčbu, neboť pro naprosto reálné riziko vzrůstajících agresivních projevů a s tím i spojených závažných následků, je v současné době pobyt nezletilého mimo ústav pro společnost nebezpečný. Na druhé straně však s ohledem na závěry odborného psychiatricko-psychologického vyšetření nezletilého, kterým byly zjištěny příčiny jeho chování a dále skutečnost, že ústavní léčba nezletilého by měla probíhat nikoli ve výchovném, ale ve zdravotnickém zařízení, a též s přihlédnutím k zodpovědnému přístupu rodičů k další výchově syna, uložil soud dohled probačního úředníka.

Případová ilustrace č. 12

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: nedovolená výroba a držení omamných látek a jedů

Rodiče: manželé

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se dopustil jednání mající charakter nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů spočívající v prodávání konopí setého za úplatu. Chování nezletilého bylo problematické, a to jak v základní škole, tak i v místě bydliště, nerespektoval žádné autority, požíval marihuanu, měl zcela

zdeformovaný hodnotový systém, byl sobecký a bezohledný, neplnil si své povinnosti a dokonce se i dále dopustil krádeží v rodině. Ve výchově nezletilého přitom selhali oba rodiče, **matka měla spíše ochranné a omlouvající tendence a otec pak snížený zájem o syna**, když upřednostňoval práci na rodinném domě. Na druhé straně však nezletilý absolvoval dobrovolný pobyt ve středisku výchovné péče, v důsledku kterého došlo k velmi pozitivním změnám v jeho dosavadním chování a v důsledku kterého se i pozitivně změnil přístup rodičů k jeho další výchově, a zjevně všem i prospělo celé projednání věci před soudem. Soud uložil nezletilému dohled probačního úředníka.

Případová ilustrace č. 13

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 12 let

Čin jinak trestný: krádež ve spolupachatelství

Rodiče: rozvedeni, nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: napomenutí

Nezletilý se dopustil činu jinak trestného a to krádeže, když společně se svou matkou odstranili spodní sololitovou část dveří, vnikli do stánku a odcizili vystavené zboží, a to cigarety a tabák a finanční hotovost. Později nezletilý opět se svou matkou a dalšími dvěma spolupachateli vykopli spodní sololitovou výplň dveří, vnikli do trafiky, odkud odcizili cigarety různých značek.

Orgán péče o děti navrhl uložit nezletilému dohled probačního úředníka, neboť nezletilý má značné výkyvy ve svých postojích. S ohledem na skutečnost, že soudem již byla nařízena ústavní výchova nezletilého, není vhodné ukládat jakékoliv opatření, které by již mělo pouze administrativní a duplicitní charakter. Matka navrhla upustit od uložení opatření, neboť si nezletilý z projednání věci před soudem vzal ponaučení. Jeho chování se výrazně zlepšilo, což pozoruje, když je syn doma na návštěvě. Rovněž ve škole se zlepšilo jeho chování. Dříve měl z chování vždy trojku, nyní měl jedničku. Otec se k návrhu nevyjádřil, neboť se k jednání k soudu nedostavil.

Nezletilý se doznal a svého jednání litoval. V současné době vykonává nařízenou ústavní výchovu. Bylo zjištěno, že chování nezletilého se v poslední době zlepšilo, z ústavu jezdí 1x za měsíc k matce na dovolenky. Do ústavu se vrací včas. Nelze pominout tu skutečnost, že účelem výchovného zařízení, ve kterém je nezletilý umístěn, je předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému osobnostnímu vývoji dítěte. Jde tedy fakticky o stejný účel, který sleduje i dohled probačního úředníka. Uložení dohledu probačního úředníka by však bylo v daném případě pouze duplicitním opatřením. Proto nezletilému byla vyslovena důvěra a soud mu uložil napomenutí s výstrahou.

Případová ilustrace č. 14

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: krádež

Rodiče: rozvedeni

Uložené opatření: zařazení do výchovného programu

Po provedeném dokazování dospěl soud k závěru, že samotné projednání věci před soudem nepostačí k dosažení účelu zákona. Nezletilý k činu doznal a svého jednání litoval. Jelikož se však nezletilý se dopustil společensky velice nebezpečného a zavrženíhodného činu, bylo zřejmé, že samotné projednání věci před soudem nepostačí k dosažení účelu zákona. Nezletilý zneužil bezbrannosti staré ženy, tuto při pokusu vytrhnout jí z rukou tašku na kolečkách, povalil a z tašky poté odcizil peněženku. Přitom v minulosti mu již bylo rozsudkem soudu uloženo opatření, a to dohled probačního úředníka za krádež mobilního telefonu. Opatření evidentně svůj účel nesplnilo, neboť nezletilý nadále páchá trestnou činnost. Proto je na nezletilého třeba intenzívně výchovně působit tak, aby si uvědomil nebezpečnost a závažnost svého jednání a do budoucna se mu vyvaroval. Bylo mu tedy uloženo opatření, a to zařazení do výchovného programu Střediska výchovné péče Pyramida v Rybitví ambulantní formou. Pokud by ani toto opatření nepřispělo ke zlepšení

chování nezletilého, mohl by soud v rámci opatrovnického řízení nařídít ústavní výchovu nezletilého.

Případová ilustrace č. 15

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: poškozování cizí věci

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: zařazení do výchovného programu

Bylo prokázáno, že nezletilý má problémy s chováním ve škole i mimo školu, **u rodičů** zjištěna dosavadní **nedůsledná a nepodnětná výchova** nezletilého.

Nezletilý vyrůstá po rozvodu manželství ve výchově **matky, ke které má ambivalentní dominantní postoj** a která je ve svém celkovém přístupu k nezletilému bezradná, téměř bez autority, což nezletilý jasně vnímá a zneužívá a v podstatě si dělá, co chce. **Otec se o nezletilého nezajímá.** Nezletilý se dopouští permanentně drobných krádeží, má časté absence ve škole, nemá vyvinutou silnější citovou vazbu k otci, se kterým se stýká pouze na krátkodobé návštěvy. Jeho trestná činnost vyplývá z bezhraniční výchovy **matky, která v této výchově jednoznačně selhala** a která ani nedokázala dobrovolně spolupracovat se střediskem výchovné péče. Nezletilý nemá vytvořen náhled na své jednání, neprojevuje znaky špatného svědomí či lítosti z činů, kterých se dopustil, působení v partě mu nahrazuje volnočasové aktivity a trestná činnost u něho slouží k vyplnění volného času a podtrhuje i příslušnost k partě. Je u něho nutná důsledná výchova a kontrola s pevnými hranicemi a pravidelná spolupráce s odbornými pracovníky.

Soud považuje za nutné soustavné a důsledné odborné vedení tak, aby si nezletilý osvojil základní normy společenského chování, uvědomil si plně nesprávnost i důsledky svého dosavadního závadového jednání a byl systematicky veden k řádnému způsobu života, plnění svých povinností a zdržel se i dalšího páchaní protiprávních činů, což v jeho případě v současné době splňuje zařazení do výchovného programu ve středisku výchovné péče. Pokud by však i nadále pokračoval ve svém závadovém chování a nevzal si z proběhlého řízení žádné

ponaučení, soudu nezbude, než v rámci opatrovnického řízení přistoupit k dalšímu výchovnému opatření, včetně okamžitého umístění nezletilého do ústavu.

Případová ilustrace č. 16

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 13 let

Čin jinak trestný: nedovolená výroba a držení omamných látek a jedů

Rodiče: matka vychovává syna sama

Uložené opatření: zařazení do výchovného programu

Nezletilý, obviněný z distribuce marihuany je tichý, nenápadný žák s lehkou mentální retardací, v důsledku čehož má podprůměrné výsledky, i když jeho domácí příprava je pravidelná. Má téměř 100% docházku, do školy chodí vzorně upraven a vždy vybaven svačinou, ve třídě často sám a bez vyzvání plní povinnosti služby za nemocné spolužáky, učitelce se jeví v kolektivu oblíben. Pro své nízké sebevědomí je snadno ovlivnitelný silnější osobností. Spolupráce s matkou je na vynikající úrovni.

Zprávou pedagogicko - psychologické poradny měl soud prokázáno, že nezletilý má rozumové schopnosti situovány do pásma lehké mentální retardace, je emociálně nezralý, lehce ovlivnitelný. Je u něho patrná touha po kamarádech, touha po úspěchu, avšak na druhé straně i snížené sebevědomí, nedůvěra ve vlastní schopnosti a pocit nepřijetí ze strany vrstevníků. Je u něho doporučováno vyhledat zájmovou aktivitu nebo oblast, kde by mohl zažít úspěch, dále posilovat jeho sebevědomí a najít novou vrstevnickou skupinu, do které by se mohl začlenit. Dále je u něho nutná snaha o posilování jeho náhledu na situaci a své chování a podporovat a vyzdvihoval pozitivní vzorce chování. Soud rozhodl a uložil nezletilému opatření spočívající v zařazení do vhodného výchovného programu.

Případová ilustrace č. 17

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: krádež

Rodiče: rozvedeni , nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: upuštěno

U nezletilého byla zjištěna socioemoční nezralost, výrazné pocity méněcennosti a nedostatečného citového přísunu. Nejedná se u něho o patologické krádeže, nezletilý je schopen adekvátně posoudit důsledky svého jednání. Je u něho nutná pozitivní motivace, laskavá důslednost, omezení trestání, jasné hranice ve výchově, dostatečný citový přísun a projevy lásky, podpora jeho sebevědomí a pozitivního vztahu ke škole a povinnostem a dále i podpora vzájemné komunikace a jeho mimoškolních aktivit, včetně společně trávených rodinných aktivit. Dle odborných psychologů se v současné době jeho zařazení do střediska výchovné péče či výchovného ústavu nejeví jako účelné a žádoucí řešení.

Rozvedeni, otec se o syna příliš nezajímá, žije s přítelkyní, ta má sedm dětí, matka žije s přítelem.

U nezletilého existuje vážný problém spočívající v **nerespektování matky** a určitá bezradnost rodičů ve výchovném působení na syna. Zprávou základní školy bylo zjištěno, že i když má nezletilý pravidelnou školní docházku, jeho prospěch je podprůměrný, má slabou přípravu na vyučování, v hodinách často vyrušuje, vulgárně se vyjadřuje, má drzé chování k učitelům a o přestávkách neustále provokuje ostatní spolužáky, což vyústilo i v agresivní rvačku. Na druhé straně se matka snaží se školou řádně spolupracovat. Zprávou pedagogicko-psychologické poradny měl soud prokázáno, že v osobnosti nezletilého jsou patrné známky psychické a emoční deprivace, nezralý infantilní egocentrismus a touha vyniknout za každou cenu a být v centru pozornosti. Byla u něho zjištěna zvýšená pohotovost k agresivním reakcím, impulzivita, časté změny nálad a snížená kontrola afektivních reakcí a chování, snížená frustrační tolerance a odolnost vůči zátěži, narušený vztah k učení i oslabené volní vlastnosti osobnosti, nedostatečný náhled na svoje chování, absence pocitů viny. Nezletilý má i **ambivalentní vztah k rodičům a sourozencům**, a to vše ukazuje na disharmonický vývoj jeho osobnosti a disociální rysy. Prognóza jeho dalšího vývoje se tak jeví jako nejistá, je u něho nutná důsledná a jednotná výchova, s podporou mimoškolních aktivit a zamezením vlivu nevhodných kamarádů. Na druhé straně se však prozatím nejeví jako vhodné jeho umístění mimo rodinné prostředí, matka se snaží do výchovy syna zavést řád a pravidla a je vhodné posilovat pozitivní motivaci nezletilého. Soud od uložení opatření upustil.

Případová ilustrace č. 18

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: pohlavní zneužívání

Rodiče: matka vychovává syna sama

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se dopustil jednání majícího charakter pohlavního zneužívání své nezletilé sestry ve formě osahávání jejího přirození. Nezletilý v současné době bydlí se svojí matkou a ostatními sourozenci v pronajatém bytě, který je udržován v přiměřeném pořádku, komunikace s ním je velmi obtížná, není však známo, že by se dopustil dalšího protiprávního chování. Zprávou základní školy a praktické školy bylo zjištěno, že nezletilý má výrazně podprůměrný prospěch, chybí u něho motivace a vůle, při hodinách je pasivní. Je často provokován svými spolužáky a díky tomu má časté konflikty s vyučujícími, kterým tyká a ke kterým reaguje negací a opozicí. Jeho výuka probíhá v českém jazyce, pokynům vyučujících nezletilý rozumí. Docházka nezletilého do školy je v pořádku, matka je se školou v kontaktu a celkem dobře s ní spolupracuje. Z psychiatrického vyšetření bylo zjištěno, že se jedná o chlapce s podprůměrným intelektem, s poruchami chování a disharmonicky se vyvíjející nezralou osobností, a to i po stránce psychosexuálního vývoje. Je u něho vhodné sledování v pedopsychiatrické ambulanci i sociálním odborem péče o dítě. Odborným vyšetřením byla zjištěna mentální retardace, orientačně na rozhraní lehkého a středně těžkého pásma, je doporučována jeho další kontrola. Zpráva pedagogicko-psychologické poradny uvádí, že nezletilý má intelektové schopnosti na hranici lehké a střední mentální retardace, jedná se u něho o simplexní osobnost se zvýšenou tendencí jednat impulsivně, se sklonem k agresivitě, často bez náhledu. Výrazným faktorem formujícím jeho osobnost a chování je **domácí prostředí**, které bylo zjištěno jako **nepodnětné, chaotické, bez režimu**, s častou tendencí řešit konflikty **fyzickým trestáním**. S ohledem na velmi nejistou perspektivu zlepšení chování či získání náhledu uložil soud nezletilému dohled probačního úředníka.

Případová ilustrace č. 19

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 14 let

Čin jinak trestný: v ý t r ž n i c t v í

Rodiče: rozvedeni, nezletilý svěřen do péče matky

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se dopustil jednání, která má charakter výtržnictví, když v minulosti i v současné době se dopouštěl drobných krádeží. Má velmi problematické chování ve škole, byly s ním opakovaně prováděny výchovné pohovory. Zprávu základní školy bylo zjištěno, že nezletilý v hodinách nepracuje, ruší ostatní nevhodným chováním, je vulgární a používá i fyzického násilí. Matka se školou spolupracuje nepravdělně, nezletilému byl udělen 3. stupeň z chování. Ve SVP Pyramida absolvoval nezletilý jak preventivně výchovný pobyt, tak i ambulantní spolupráci. V jeho chování se vyskytují výchovné potíže, kdy nezletilý má sníženou odolnost vůči zátěži a zároveň zvýšenou dráždivost, má problémy s regulací svého chování, často se dostává do konfliktů, které řeší agresivním vystupováním a který i vyvolává provokací a zákeřným jednáním. Projevují se u něho lži a tendence svádění viny na ostatní, a i to, že očekává, že jeho chování bude ihned omluveno. Na druhé straně nezletilému **schází mužský identifikační vzor**, nezletilý přijímá autoritu dospělých, dbá na svůj vzhled a dobře reaguje na pochvalu. Je u něho nutné stabilní výchovné prostředí s režimovými prvky, bez ochrannitelských tendencí, dále soustavný dohled a kontrola **a nutnost vést nezletilého k odpovědnosti za jeho chování** a k utváření náhledu nad svým jednáním. Výpověďmi rodičů měl soud prokázáno, že na nezletilého pozitivně působí probíhající soudní řízení, oba rodiče hodlají problémy syna dále řešit. Výpovědí nezletilého měl soud prokázáno, že tento lituje svého jednání a sám se chce snažit o to, aby došlo ke zlepšení jeho chování.

S ohledem na zjevné sklony nezletilého k problémovému chování a následným lžím a planým slibům, i dosavadní ochrannitelské a **málo efektivní výchovné přístupy matky i nedostatečný výchovný podíl otce**, uložil soud opatření ve formě dohledu probačního úředníka.

Případová ilustrace č. 20

Věk nezletilého v době spáchání činu jinak trestného: 9 let

Čin jinak trestný: v y d í r á n í

Rodiče: manželé

Uložené opatření: dohled probačního úředníka

Nezletilý se činu jinak trestného majícího charakter vydírání, dopustil ve svých devíti letech, když na letním táboře společně s dalším nezletilým drželi poškozeného nezletilého, kterému ostříhali část vlasů, dále ho drželi a strkali mu do konečnicku tužku. Nezletilý dále naznačoval pohlavní styk, když si obnažený lehal na poškozeného a naznačoval přitom kopulační pohyby.

Nezletilý je hodnocen jako žák s problematickým chováním, který je hyperaktivní, špatně soustředěný a který se nerad podřizuje autoritě. Byla u něho zjištěna socioemoční nezralost, agresivní tendence, impulzivita, snížená frustrační tolerance, horší přizpůsobivost a svéhlavost. Nezletilý má i konfliktní vztah se svojí sestrou a měla na něho i podstatný vliv **nejednotná a nedůsledná výchova rodičů**, přičemž z jeho chování před soudem vyplývá, že si plně ani neuvědomuje nevhodnost a důsledky svého závadového chování.

V současné době se nezletilý podrobuje léčbě u dětského psychiatra, v důsledku které se výrazně zlepšilo jeho chování i prospěch, přičemž i rodiče mají snahu přehodnotit své dřívější nevhodné výchovné přístupy.

S ohledem na problémové chování nezletilého, zjištěné rysy jeho osobnosti i dosavadní nedůslednou výchovu rodičů je nutný soustavný a důsledný dohled tak, aby pod jeho tlakem byl systematicky veden k řádnému způsobu života, k plnění svých povinností a zdržel se i dalšího páchání protiprávních činů. Soud tedy rozhodl o uložení dohledu probačního úředníka.

7. Vyhodnocení výzkumu

7.1 Výzkumné předpoklady

1. Nejčastějším ukládaným opatřením je dohled probačního úředníka.
2. Mezi nejběžnější čin jinak trestný patří krádež.
3. Nezletilí převážně pocházejí z neúplných rodin.
4. Činnost jinak trestnou páchají v naprosté většině chlapci.
5. Nejvíce se nezletilí dopouštějí činů jinak trestných ve věku 14 let.

7.2 Zjištěné skutečnosti

1. Nejčastěji ukládaným opatřením u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2004 až 2010 nebyl dohled probačního úředníka. V 52 % případů bylo od uložení opatření nezletilým **upuštěno**.

2. Výzkumem bylo potvrzeno, že mezi nejčastější činy jinak trestné patří majetková kriminalita, tzn. nejčteněji byla zjištěna **krádež** a to ve 33 % z celkového objemu trestné činnosti dětí v letech 2008 až 2010 u Okresního soudu v Pardubicích.

3. Bylo analyzováno celkem 100 rodin a bylo zjištěno, že **více než 60 % dětí pochází z neúplných rodin**.

4. V letech 2008 až 2010 bylo před Okresním soudem v Pardubicích řešeno 100 návrhů na uložení opatření a z toho se pouze tři případy týkaly dívek. V jednom z nich šlo o krádež ve spolupachatelství (dvě dívky), celkem tedy šlo o čtyři dívky. Byl tedy zcela jednoznačně potvrzen předpoklad, že v případě trestné činnosti dětí tuto páchají v naprosté většině chlapci.

5. Věková kategorie, ve které se děti u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 až 2010 v největší míře dopouštěly trestné činnosti, je v rozmezí od 14 do 15 let věku. Výzkumem bylo zjištěno, že nejvíce dětí stanulo před soudem v roce, ve

kterém nabyly 15 let věku, což znamená, že skutku, pro který byly stíhány, se dopustily mezi 14 a 15 lety.

7.3 Neočekávaná zjištění

V rámci analýzy soudních dokumentů došlo též ke zjištění skutečnosti, kterou lze nazvat neočekávaným zjištěním. Jak je výše uvedeno, ve více než 60 % případů pocházely děti, které stanuly před soudem, z neúplných rodin. Ve všech těchto případech byly děti svěřeny do péče svých matek. Ve třetině případů nastala situace, kdy matka vychovávala své děti sama, ve zbytku se matky znovu provdaly či žily s přítelem.

U většiny těchto dětí (chlapců) bylo zjištěno, že vážně trpí absencí kladného mužského identifikačního vzoru. A to i v případech, kdy se matka znovu provdá, neboť chlapci většinou matčina přítele nerespektují. Biologičtí otcové sami ve většině případů projevují trvalý nezáměr o své syny. Nastávají tak absurdní situace, kdy za účelem soudního řízení ve věci nezletilých soud obtížně shání adresu biologického otce dítěte, aby mu mohlo být doručeno předvolání k jednání a mohl být ve věci vyslechnut. Někteří z otců se se svými dětmi vidí po mnoha dlouhých letech a nevědí, jak se mají k celé záležitosti vyjádřit. Uvádějí, že o děti se stará jejich matka, oni o životě svých dětí nic nevědí, vyjádřit se tedy nemohou.

Toto jejich jednání koresponduje s porozvodovým stavem označeným Montalvem jako *soutěž v bezmocnosti*,²³ neboť otcové zdánlivě projevují zájem na zvládnutí a řešení celé situace, ovšem do faktické péče o dítě se nikterak nezapojí. Děti takovýchto rodičů mívají problémy se zákonem, avšak rodiče bývají k této skutečnosti apatičtí, což bylo výzkumem prokázáno.

Je pravdou, že někteří z otců projeví o dítě náhlý zájem a přislíbí, že se budou společně s matkou podílet na nápravě situace a na vylepšení poměrů v rodině. Obvykle však tato snaha skončí optimistickým prohlášením u soudu. Byl však zaznamenán jeden případ, kdy se syn ke svému biologickému otci přestěhoval, zlepšil se ve škole, zlepšilo se celkově i jeho chování.

U mnoha chlapců bylo zjištěno, že mají výchovné problémy ve škole i doma a jejich matka pro ně není výchovnou autoritou a nerespektují ji. Mnoho matek tak péči

²³ Více str. 14 – 15 v teoretické části.

o děti nezvládá, ať již jde o nedůslednou výchovu z jejich strany či příliš ochraňující s omlouvajícími tendencemi ve vztahu k chování svých dětí. Nerespektování vlastní matky se vyskytlo v mnoha případech. Děti podlely vlivu vrstevnické party a i přes zákazy kontaktu s problémovými kamarády, se s těmito stýkaly nadále. Matky mají problémy se stanovením limitů u chování svých dětí a následná kontrola dodržování domluvených pravidel není v jejich silách. Mnohé z nich se snaží zajistit ztracenou rovnováhu tím, že začnou dětem ustupovat a snaží se věci vyřizovat pouze po dobrém. Bohužel ani tato změna v přístupu se neseťká s pozitivní odezvou a děti se vymknou kontrole zcela. Lžou, podvádějí, dávají plané sliby, dostanou se do závadové party vrstevníků, spáchají čin jinak trestný a skončí před soudem. Na obranu matek je však třeba uvést, že zůstaly na výchovu dětí samy, přičemž se v mnoha případech starají ještě o více dalších potomků.

V případech chlapců, kterým byla nařízena ústavní výchova, bylo zjištěno, že tito mají problémy s respektováním ženské autority jako takové. Doma nerespektovali matku, ve škole paní učitelku. Jistý druh respektu projevili až v ústavu ve vztahu ke svému vychovateli. Z tohoto vyplývá, že absence mužské autority je velmi výrazná a dá se říci, že představuje jeden z největších problémů většiny dětí, které se ze svých činů musely zpovídat před okresním soudem.

8. ZÁVĚR

Hlavním účelem této práce bylo zjistit, jaké druhy opatření jsou nezletilým ukládány Okresním soudem v Pardubicích, za jakou činnost jinak trestnou a z jakého rodinného prostředí děti pocházejí, zda-li toto mělo vliv na jejich závadové chování.

Statistické analýze byla podrobena veškerá dokumentace od doby účinnosti Zákona o soudnictví ve věcech mládeže (2004) do roku 2010. V případě činnosti jinak trestné a rodinného prostředí byly zkoumány spisy od roku 2008 do roku 2010, celkem 100 soudních spisů. Při zpracování kazuistik a případových ilustrací byla využita metoda obsahové analýzy dokumentů, když analyzovány byly zejména znalecké posudky, zprávy školských zařízení, výchovných ústavů, diagnostických ústavů, dětských domovů, zprávy o průběhu dohledu probační a mediační služby a zejména protokoly ze soudního jednání, usnesení a rozsudky.

Před samotnou realizací výzkumu bylo předpokládáno, že nejčastějším opatřením je dohled probačního úředníka. Tento výzkumný předpoklad výzkumem potvrzen nebyl. Bylo zjištěno, že u Okresního soudu v Pardubicích je nejčastěji využíván institut upuštění od potrestání, kdy je předpokládáno, že samotná účast nezletilého ve věci projednávané před soudem je pro něho dostatečným ponaučením.

V případě činů jinak trestných bylo potvrzeno, že mezi nejčastější druh kriminality patří majetková kriminalita, tj. krádeže a porušování domovní svobody. Podíváme-li se však na samotný charakter některých činů jinak trestných (viz. kapitola 4.4.2), nedá se rozhodně říci, že by se jednalo pouze o jakési „klukoviny“. Objevuje se zde násilná kriminalita (loupeže, násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, ublížení na zdraví) a taktéž mravnostní kriminalita (pohlavní zneužívání).

Co se týče rodinného prostředí, ze kterého pocházeli nezletilí, kteří stanuli před soudem, bylo zjištěno, že ve více než 60 % případů pochází z neúplných rodin. Na základě dvaceti vypracovaných případových ilustrací bylo zjištěno, že jenom ve čtyřech rodinách měli rodiče u svých dětí potřebný respekt a rodinné prostředí se

dalo označit za harmonické. V ostatních případech bylo potvrzeno, že matky u svých dětí (synů) autoritu nemají, či je tato silně oslabena, výchovu dětí nezvládají, tato výchova je bezhraniční, nedůsledná a nepodnětná, výchovné přístupy jsou málo efektivní. U těchto matek neexistuje nárokovaná ani uznaná kompetence, když těmto se nepodařilo získat morální převahu ve vztahu ke svým dětem.

V případě otců bylo zjištěno, že jejich podíl na výchově je minimální či vůbec žádný. O své děti nejeví vážný zájem a někteří se proto, že již žijí v jiné rodině, necítí být za výchovu svých dětí zodpovědní vůbec.

U chlapců bylo prokázáno, že tito trpí absencí kladného mužského identifikačního vzoru a na jejich chování má toto vážný negativní vliv. Mnoha výzkumy bylo prokázáno, že rodič věnuje větší pozornost dítěti stejného pohlaví. Jestliže v rodinách, které byly předmětem tohoto výzkumu, otec ve výchovném procesu zcela absentoval, lze vytvořit závěr, že tímto výzkumem bylo jednoznačně potvrzeno, že přítomnost otce (mužské autority) v rodině významně souvisí se snížením rizika kriminálního chování u nezletilých.

Není možné přesně určit jakým způsobem byly v těchto případech narušeny rodičovské kompetence. Někteří rodiče mohou mít vrozenou povahovou vadu či si sami nesou následky deprivace z původní rodiny. V období adolescence rodina, co se preferenčních vlivů týče, ustupuje do pozadí a dítě upřednostňuje své vrstevníky. Názory rodičů přijímají děti zpravidla kriticky. Matoušek k tomu však uvádí, že adolescence dětí ve všech rodinách neprobíhá bouřlivě, neboť „vzpouza mladistvého není nutnou podmínkou zdravého osobnostního vývoje“ [...] [Matoušek 2003: 71].

Mezi analytické kategorie, které byly v rámci tohoto výzkumu analyzovány, nepatřilo zjištění podílu Romů na kriminalitě nezletilých, neboť není možné tuto kategorii objektivně podrobit statistické analýze. Je známo, že statistická data týkající se kriminality Romů, jsou evidována ve statistikách kriminality pouze do roku 1994. Na základě rozhovoru s pracovníky opatrovnického oddělení Okresního soudu v Pardubicích, kteří mají na starosti agendu nezletilých, byl proveden hrubý kvalifikovaný odhad. Romové se na páchaní činů jinak trestných v případech

řešených Okresním soudem v Pardubicích v letech 2008-2010, podíleli přibližně ve 20 % z celkového objemu trestné činnosti nezletilých.

Předmětem výzkumu nebylo ani zjištění, do jaké míry k poruchovému chování dětí přispěly genetické dispozice či porucha centrálního nervového systému, jednoznačně však byl prokázán negativní vliv prostředí, zejména rodiny.

Lze se ztotožnit s Matouškem, který uvádí, že ke změně postojů k rodinám mladých delikventů došlo teprve v nedávné době. Odborníci se již odklánějí od výčtu nedostatků takovýchto rodin a rozborů projevů jejich dysfunkcí. V současné době je třeba se zaměřit zejména na využitelné zdroje podpory, které mohou být využity ve prospěch mladého delikventa. Je třeba posilovat rodinnou soudržnost, pomoci rodičům uplatnit vůči dětem pevnou disciplínu, podporovat je ve spontánní nápodobě vzorů, a to i v řadách vrstevníků či jiných dospělých [Matoušek 2003:126].

Je důležité zapojit do nápravy situace v rodinách nezletilých nejenom členy rodiny samotné, ale co nejširší spektrum těch, kteří přicházejí s dítětem do styku. Ať jsou to sousedé, přátelé, známí, sociální pracovníci, učitelé či zdravotničtí pracovníci.

Ve společnosti jsou stavěna do popředí zejména práva dětí. Ta jsou pochopitelně navýsost důležitá, ale pravdou zůstává, že děti mají i své povinnosti. Dá se říci, že práva dětí nenápadně odsouvají do pozadí jejich povinnosti, když lze říci totéž i o jejich zodpovědnosti za své chování a jednání.

Předmětem této práce však nebyly děti, jejichž práva by byla z pohledu trestně právního poškozována, ale děti, které se dopustily činů, které jsou zákonem označovány jako činy jinak trestné. U některých se jednalo o ojedinělý exces, někteří již mají nálepku mladého recidivisty a na nápravě stavu pracují rodiče, učitelé, psychologové, psychiatři i další specialisté.

Jelikož se ve velkém množství případů jednalo o děti, které vyrůstají v neharmonickém a nepodnětném prostředí, je třeba brát na tuto skutečnost zvláštní zřetel.

Jak je výše uvedeno, je třeba se zaměřit na zpevnování rodinné soudržnosti, neboť dobré rodinné prostředí spojené s harmonickým rozvojem osobnosti dětí, je jedním z nejdůležitějších aspektů kvalitního života v naší společnosti.

Seznam literatury

Eyre, L. a R.,: (2000), *Jak naučit děti hodnotám*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-360-9.

Fontana, D., (2003), *Psychologie ve školní praxi*. [z anglického originálu *Psychology for Teachers* přeložil Karel Balcar], Praha: Portál, s.r.o., ISBN 80-7178-626-8.

Gavora., P.,: (2000), *Úvod do pedagogického výzkumu*, Brno: Paido, ISBN 80-85931-79-6.

Hrušáková, M.,: (2005), Vznik manželství. In Veselá, R. a kol., (2005), *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex, Bohemia. ISBN 80-86432-93-9.

Choděra, O.,: (2002), *Partnerství, manželství a paragrafy*. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o. ISBN 80-247-0217-7.

Kraus, B., Poláčková, V., et al.,: (2001), *Člověk – Prostředí – Výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, ISBN 80-7315-004-2.

Maccoby, E.E., & Martin, J.A. (1983), *Socialization in the kontext of the family: Parent-child interaction*. In P.H. Museem & E.M. Hetherington, *Handbook of child psychology: Vol. 4 Socialization, personality and social development (4th ed.)*, New York: Wiley.

Matějček, Z., Dytrych Z.,: (1994), *Děti, rodina a stres*. Psychiatrické centrum Praha, nakladatelství Galén, ISBN 80-85824-06-X.

Matějček, Z.,: (2007), *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-325-3.

Matoušek., O.,: (2003), *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, ISBN 80-86429-19-9.

Matoušek. O., Kroftová., A.,: (2003), *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, ISBN 80-7178-771-X.

Moravcová, I., Sychrová, A., Myslivec., J., Rýdl, K., (2007), *Člověk, výchova, školství, společnost, vzdělání. Sborník statí z odborného semináře*. Univerzita Pardubice, ISBN 978-80-7194-992-3.

Možný, I.,: (2006), *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-86429-58-X.

Mühlpachr, P.,: (2008), *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 978-80-210-4550-7.

Lorenz, K., (2000), *Osm smrtelných hříchů*. Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky, ISBN 80-200-0842-X.

Kuchařová, V., (2003), Demografické změny. In Tuček, M. a kol., *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), s. 47. ISBN 80-86429-22-9.

Padrnos, J., (2005), Sociologie a psychologie rodiny. In Veselá, R. a kol., *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex, Bohemia. ISBN 80-86432-93-9.

Palouš, R., (2009), *Paradoxy výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, ISBN 978-80-246-1650-6.

Pávková, J., a spol., (2002), *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, s.r.o., ISBN 80-7178-711-6.

Plaňava, I., (2000), *Manželství a rodina: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk. ISBN 80-7239-039-2.

Plecitý, V., J. Salač (2001), *Základy rodinného práva*. Praha: Eurounion, s.r.o. ISBN 80-7317-002-7.

Rogge, J.U.,: (2000), *Děti potřebují hranice*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-418-4.

Serfontein, G.,: (1999), *Potíže dětí s učením a chováním*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-315-3.

Svoboda, M., Krejčířová, D., Vágnerová, M., (2001), *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Portál, ISBN 80-7178-545-8.

Sullerotová, E., (1998), *Krize rodiny*. Karolinum: nakladatelství Univerzity Karlovy, ISBN 80-7184-647-3.

Vágnerová, M., (2010), *Psychologie osobnosti*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, ISBN 978-80-246-1832-6.

Vágnerová, M., (2005), *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum ISBN 80-246-1074-4.

Vágnerová, M., (2001), *Psychologie problémového dítěte školního věku*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, ISBN 80-7184-488-8.

Zoubková, I. (2002), *Kontrola kriminality mládeže*. vydavatel: Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova, ISBN 80-86473-08-2.

Seznam právních předpisů

Zákon č. **218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, (**zákon o soudnictví ve věcech mládeže**).

Zákon č. **94/1963 Sb.**, **o rodině**, ve znění pozdějších předpisů.

ÚMLUVA o právech dítěte, [Convention on the Rights of the Child], (104/1991 Sb.)

Zákon č. **48/1931 Sb.**, o trestním soudnictví nad mládeží.

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1: Způsoby ukončení návrhů na uložení opatření nezletilým v letech 2004 – 2010 u Okresního soudu v Pardubicích..... 26

Tabulka č. 2: Činy jinak trestné spáchané nezletilými u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 -2010..... 32

Tabulka č. 3: Typy rodinného prostředí v případech návrhů na uložení opatření u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 -2010..... 33

Tabulka č. 4: Věková struktura nezletilých pachatelů u Okresního soudu Pardubicích v letech 2008 -2010.....35

Seznam grafů:

Graf č. 1: Grafické znázornění činů jinak trestných spáchaných mladistvými u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 – 2010..... 31

Graf č. 2: Grafické znázornění typů rodinného prostředí v případech návrhů na uložení opatření nezletilým u Okresního soudu v Pardubicích v letech 2008 – 2010 34

Příloha č. 1

„48/1931 Sb.

**Zákon
ze dne 11. března 1931**

o trestním soudnictví nad mládeží

Změna: 68/1935 Sb.

Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Hlava první

O trestání mládeže

N e d o s p ě l í

§ 1

(1) Osoby, které v době spáchaného činu nedovršily čtrnáctého roku svého věku (nedospělí), nejsou odpovědné podle trestních zákonů.

(2) Dopustí-li se nedospělý činu jinak trestného, učiní poručenský soud (§ 54) výchovná nebo léčebná opatření, jichž vidí potřebu. Před rozhodnutím může si vyžádat odborný posudek, zejména z hlediska pedagogického nebo lékařského. Zvláště může soud:

nedospělého pokárat, nikoliv však tělesně, nebo zůstavit jeho potrestání rodině nebo škole,

nařídít, aby nedospělý byl umístěn v jiné rodině neb aby byl dán do léčebného nebo jiného vhodného ústavu,

nařídít ochranný dozor neb ochrannou výchovu (§ 11 a 12), jeví-li se to nezbytným k zamezení hrozícího zpustnutí nebo k nápravě nedospělého.

(3) Dopustí-li se nedospělý starší než dvanáct let činu, na který zákon stanoví trest smrti nebo doživotní ztráty svobody, nařídí poručenský soud jeho ochrannou výchovu ve výchovně neb umístění v léčebném ústavě.

(4) Kromě toho může poručenský soud udělit napomenutí osobám, kterým náleží pečovat o nedospělého.

(5) Jsou-li tu podmínky uvedené pro jednotlivá opatření podle odstavce (2) a (4), může poručenský soud nařídít takové opatření také, přesvědčí-li se z jakéhokoliv podnětu, že je toho zapotřebí na prospěch ohroženého nedospělého.“

[...]

Zdroj: § 1 zákona č. 48/1931, o trestním soudnictví nad mládeží.

Příloha č. 2

„104/1991 Sb.

SDĚLENÍ
federálního ministerstva zahraničních věcí

Změna: 41/2010 Sb.m.s.

Federální ministerstvo zahraničních věcí sděluje, že **dne 20. listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte. Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva podepsána v New Yorku dne 30. září 1990.**

S Úmluvou vyslovalo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. **Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991.**

Český překlad Úmluvy se vyhláší současně.

ÚMLUVA o právech dítěte

(Convention on the Rights of the Child)

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy,

majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

majíce na mysli, že lid Spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě,

uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému příslušejí v nich stanovená práva, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení,

pamětliví, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že **dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc,**

přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti,

uznávající že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti **musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění,**

majíce na zřeteli, že **dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem** a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity,

majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté Spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v článcích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí,

majíce na mysli, že, jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace Spojených národů 20. listopadu 1959, "dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm",

pamětlivy ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a mezinárodní úpravu umístování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů,

uznávající, že ve všech zemích světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost,

berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte,

uznávající význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména v zemích rozvojových,

dohodly se na následujícím:

ČÁST I

Čl.1

Pro účely této úmluvy se **dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.**

Čl.2 1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo

duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Čl.3 1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Čl.4 Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Čl.5 Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.“

[...]

Zdroj: 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí, Úmluva o právech dítěte, (Convention on the Rights of the Child); část I, čl. 1 až čl. 5.